

La faim du monde serait-elle proche ?

La sous-alimentation se caractérise par un apport alimentaire insuffisant pour combler les dépenses énergétiques journalières d'un individu. Elle entraîne des carences nutritionnelles. Prolongée, elle entraîne la mort.

L'Organisation pour l'alimentation et l'agriculture (FAO) avait prévenu : la crise économique aurait, après l'envolée des prix alimentaires et celle du pétrole, des conséquences sur la sous-alimentation. Plus de 25 000 personnes meurent chaque jour de sous-alimentation. Autre chiffre terrifiant : en 2009, 100 millions de personnes supplémentaires seront touchées par la faim. Et selon les estimations du Programme alimentaire mondial (PAM) et du Fonds international pour le développement agricole (FIDA), la sous-alimentation dans le monde atteindra le niveau record de 1,02 milliard d'être humains (+11 % par rapport à 2008), passant ainsi, pour la première fois, le cap redouté de 1 milliard.

Si la crise économique mondiale ne change rien dans l'assiette des riches, en revanche elle réduit l'accès des pauvres à la nourriture. Pour étayer ces informations, le PAM a réalisé une enquête dans cinq pays sur l'impact de la crise financière sur les familles, dont beaucoup souffrent déjà de la faim : l'Arménie, le Bangladesh, le Ghana, le Nicaragua et la Zambie, cinq pays où l'on trouve des situations semblables, confrontés aux mêmes défis.

En Arménie, à peine se remettait-on de la hausse spectaculaire des coûts des produits alimentaires et du pétrole en 2008 que la crise actuelle menace en permanence ces prix déjà très élevés. Avec la récession mondiale, les nombreux travailleurs émigrés ne sont plus en mesure d'envoyer de l'argent à leurs familles très dépendantes, ne serait-ce que pour se nourrir. En Russie, des dizaines de milliers d'Arméniens sont frappés, indistinctement, par la baisse des revenus pour les uns, la perte d'emploi pour les autres. Le gouvernement arménien est lourdement endetté, les fonds envoyés par les émigrés ne rentrent plus comme avant, les exportations sont en baisse et les dégâts climatiques n'arrangent pas les choses, les emprunts difficiles à obtenir. Comme l'explique le directeur technique d'Action contre la faim, M. Bourbé : « Avec la crise financière, les bailleurs de fonds ont tendance à limiter l'aide aux pays en développement, alors que c'est maintenant qu'ils en ont plus que jamais besoin ». En Arménie, la ruralité est le secteur pauvre, archaïque par endroits, peut-on même ajouter. Endettés, à la merci des caprices de la nature, les paysans ne peuvent vendre leurs produits qu'au mauvais prix, – comme en Europe maintenant –, leurs enfants partent, les villages se vident. Il suffit de sortir de Yerevan pour découvrir l'autre Arménie, plus discrète, celle qui ne figure pas, ou si peu, dans les revues touristiques, celle que par bonheur certaines organisations humanitaires arméniennes s'efforcent d'aider à retrouver une dignité. Celle où, par imprévoyance, les autorités ont tardé à mettre en place une politique d'investissement dans l'agriculture. Espérons que les dommages seront limités.

Dans le monde, la sécurité alimentaire de millions de personnes est menacée par la surpêche, le changement climatique et la pollution qui s'abattent sur les océans. Les trois quarts des stocks de poissons sont exploités à la limite de leurs capacités, surexploités, ou complètement épuisés. Des stocks que le changement climatique contribue un peu plus à raréfier. À bien moindre échelle pour le lac Sevan, en Arménie, la pêche anarchique ayant fait presque disparaître l'ichkhan et le sig, on s'est rabattu sur le poisson d'élevage.

Qui ne se souvient des émeutes de la faim en 2008 ? La demande croissante de pays tels que l'Inde et la Chine, l'emploi de terres pour la production de biocarburants, la baisse des réserves mondiales et la spéculation avaient été mises en cause dans la flambée des prix des produits laitiers et des céréales. Lors d'une émission radio, le ministre de l'Agriculture Michel Barnier estimait avec bon sens qu'il fallait faire de la production agricole pour l'alimentation « une priorité » à l'échelle planétaire. Sera-t-il entendu seulement, alors qu'il y a comme un répit pour l'alimentaire ? Car en parallèle, il y a le problème de l'eau potable, une ressource de plus en plus sollicitée, qui devient chaque jour plus préoccupant. Déjà précaire dans certaines régions du globe, la situation ne pourra qu'empirer dans les années à venir. Le formidable essor démographique que va en effet connaître notre planète dans les vingt-cinq prochaines années va nécessairement s'accompagner d'une explosion de la consommation en eau et d'une dégradation de sa qualité. Cela risque de mettre gravement en péril le ravitaillement en eau douce d'une grande partie de l'humanité et par voie de conséquence d'aggraver les conflits entre pays voisins ayant des ressources communes. L'Arménie, au premier chef, est concerné.

Vardé ◀

Communiqué du CCAF Appel au ministère de l'Intérieur

Le Conseil de coordination des organisations arméniennes de France exprime son émotion et son inquiétude à la suite des agressions perpétrées à deux reprises contre le fils d'un de ses dirigeants. La victime été la cible d'attaques à main armée qui se sont notamment soldées par des coups de couteaux portés au visage. Les faits se sont produits vendredi 5 juin et mardi 9 juin à proximité de son domicile. Le CCAF dénonce cette violence gratuite et sauvage qui à travers la famille d'une personnalité de la communauté, touche l'ensemble de ses membres. Ces attaques sont d'autant plus troublantes et préoccupantes que la victime ne se connaît pas d'ennemis personnels et qu'elles interviennent à la suite d'une série d'actes délictueux à caractère anti-arménien (profanations négationnistes, vols concomitants des ordinateurs des principaux responsables de cette collectivité). Alors qu'aucun des auteurs de ces forfaits n'a été à ce jour retrouvé et que la règle de l'impunité semble en train de s'imposer à l'égard de ce type d'agressions, le CCAF appelle le ministère de l'Intérieur à une vigilance accrue dans cette dernière affaire. Il lui demande instamment de mettre tout en œuvre pour faire la lumière sur cet acte barbare et lever ainsi toutes les suspensions.

Paris le 14 juin 2009

3

**Il y a 16 ans
Monte
Melkonian**

5

**Համաներուաի
մասին**

Ջաախքի հայրութան պաշտպան 5

**Վահագն
Չախալեան**

Ընկերային

7

**Կարելի՞ է փոխել
կենցաղակերպը**

Exposition photo

10

**Une Arménie insolite
à découvrir avec
Jean-Michel Berts**

Echecs

9

Trophée Armavia

Poésie

12

**Missak
Medzarents
le poète
à l'écoute
de toute
vie**

Un bien mauvais film

Il y a quatre ans, les nouveaux propriétaires de HayFilm Studio*, s'étaient engagés à reconstruire les studios, y installer de nouveaux systèmes de chauffage et d'aération, réparer les ascenseurs. Les années ont passé, seuls restent à ce jour des bâtiments vétustes sur un territoire désert. Si l'atelier a été utilisé pour le tournage de quelques feuilletons parce que plus rentables, en revanche aucun film n'y a été réalisé.

Le Hamo Bek-Nazarian HayFilm Studio, seul studio de production cinématographique en Arménie, a été fondé en 1933. 350 longs métrages y ont été réalisés, plus de 150 dessins animés et des dizaines de courts-métrages. Outre le fait que les nouveaux propriétaires n'ont encore rien entrepris, de nombreux employés de l'ancien HayFilm se retrouvent sans emploi. En 2005, le studio avait changé de nom pour devenir CS Films**.

Après la privatisation et sur décision du gouvernement, les propriétaires signèrent des contrats de travail d'un an avec les employés de HayFilm. Mais une centaine de personnes fut licenciée au bout de quelques mois. Le cameraman **Karlen Hovhannissian** était l'un d'eux. « *Aucun film n'a été produit durant cette période. Ils ont réussi à détruire le laboratoire de développement de films et l'immense terrain de 40 hectares a été transformé en entrepôts pour la société Osram, leader mondial de l'éclairage automobile et l'un des trois plus grands fabricants de lampes au monde. Filiale du groupe Siemens.* »

Directeur artistique chez HayFilm, **R. Kevorkiantz** explique que les nouveaux propriétaires ont changé toutes les fenêtres de l'immeuble, amené de nouveaux

équipements sans préciser lesquels. Mais de film, point, contrairement à un décret du gouvernement arménien N 727-A de 2005 qui stipule que le propriétaire des studios, **organisation non commerciale**, « *doit procéder à la réalisation de films et autres activités connexes, durant 50 années minimum à compter de la date d'enregistrement.* » **Naïri Harutiounian**, chef de cabinet du Département de la gestion des biens de l'État déclare que l'entreprise privée CS Films s'acquitte de ses obligations et qu'il peut faire ce qu'il veut. « *Ils nous présentent régulièrement des rapports d'activité. Par exemple, ils ont déjà numérisé 160 films et 134 autres ont été récupérés. Depuis 2005, ils ont investi 20 millions d'euros pour les 10 ans à venir, et quatre films ont été produits.* ». Or, à en croire le directeur du Centre national du cinéma arménien, **K. Kevorkian**, pas un seul film n'a été tourné. Qui croire, que croire ?

Une chose est sûre. Actuellement, une vingtaine de salariés pointe à CS Films, dont la moitié est des gardes de sécurité, qui n'ont pas perçu leurs salaires depuis plusieurs mois. **R. Kevorkiantz** ne conteste pas ce fait, ajoute qu'il est lui-même en attente de salaire depuis quatre mois et que la raison de ce retard est due à « *quelques problèmes avec les banques et au fait que le pays traverse une crise économique.* »

Karine Ionesyan, ArmeniaNow
Traduction et adaptation GVD

*En 2005, il a été vendu pour 350 millions de drams (environ 760 000 €) au directeur de « *Arménie Studio* » CJSC Bagrat Sargsyan, qui se présentait au nom de la Cafesjian Foundation (dont le fondateur est Cafesjian Gerard, également connu, à Erevan, en tant que propriétaire de la Cascade complexe, l'un des monuments de la capitale, qui est inachevé).

**Depuis, l'ancien nom HayFilm a été rétabli.

Rentrée universitaire 2009-2010

COURS D'ARMÉNIEN CLASSIQUE

à l'École des langues et civilisations
de l'Orient ancien (Institut catholique de Paris)
tous les jeudis
assurés par Agnès Ouzounian

Début des cours le jeudi 1er octobre 2009

Inscriptions et renseignements
Tél. 01 44 39 52 50
courriel : elcoa@icp.fr
site Internet : www.icp.fr/elcoa

Institut catholique de Paris
21, rue d'Assas 75006 Paris

Cours d'arménien à l'ELCOA
3 niveaux

Le cours d'arménien I, qui a pour objectif la lecture de textes faciles, aborde les principaux aspects de la grammaire (morphologie et syntaxe). Des exercices d'application s'appuyant sur la version arménienne des Evangiles permettent d'acquérir le vocabulaire de base et d'assimiler les éléments de grammaire.

Au cours d'arménien II, parallèlement à la poursuite de l'étude de la grammaire, à partir de versets tirés des Evangiles, la traduction d'extraits de chroniqueurs de l'Age d'or ou l'œuvre d'auteurs plus tardifs donne lieu à une initiation à la civilisation.

Outre l'approfondissement de la grammaire et la lecture de textes choisis en fonction des étudiants, le cours d'arménien III permet l'acquisition de notions de paléographie et d'épigraphie.

Association MACHTOTZ Pour la Défense de la Langue Arménienne RENTREE DE L'ANNEE SCOLAIRE 2009-2010

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

19 septembre 2009 – 16 janvier 2010 :
stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris
(absentéisme exclu)

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans

Les élèves seront capables de parler
lire et écrire l'arménien.

L'enseignement est assuré
par **Mme Hilda Kalfayan-Panossian**
avec sa METHODE AUDIOVISUELLE

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent le samedi entre 12h et 15 h à Paris 19 septembre 2009 – Fin juin 2010

Les nouveaux élèves sont acceptés après
un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON – ARMENOPHONES

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi
3 volumes en couleurs
+ 1 coffret de 4 cassettes audio :
99 € (frais d'expédition inclus)

Pour tous ces cours et le manuel
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :
01 47 50 97 51

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE Un Centre hospitalier de cardiologie va voir le jour dans la région du Siounik, en Arménie

Le Fonds Arménien Hayastan a commencé la construction d'un centre hospitalier de cardiologie à Akner, une commune adjacente à la ville de Goris, dans la région du Siounik, en Arménie. Cette nouvelle structure médicale, qui dépendra du Centre de Cardiologie de Yerevan, sera la seule de son genre à pouvoir répondre aux besoins des habitants du sud de l'Arménie et de l'Artsakh.

Le projet, dont le coût est estimé à 660 000 €, est financé par le Fonds Arménien de France, l'ASAF (Association de Santé Arménie-France) de Marseille et le département des Bouches-du-Rhône. La plus grande partie du financement provient d'un legs de Monsieur Krikor Chahinian au Fonds Arménien de France.

« *Cette collaboration trilatérale qui s'est forgée dans les Bouches-du-Rhône témoigne non seulement de la mobilisation de la communauté arménienne de France pour l'aide humanitaire à l'Arménie mais aussi de la grande confiance dont jouit le Fonds Arménien auprès des autorités territoriales françaises* », a déclaré Bédros Terzian, président du Fonds Arménien de France.

La construction de ce centre de cardiologie de deux étages a commencé en mai dernier. Actuellement, les travaux de fondation sont en cours. Une fois terminé, l'hôpital disposera d'une unité de nuit de 16 lits, ainsi que d'une polyclinique capable d'accueillir quotidiennement, en service de jour, 20 patients, ainsi que de tous les équipements nécessaires. Le centre bénéficiera également d'un aménagement paysager qui prévoit la plantation d'arbres.

Selon le maire d'Akner, Spartak Minassian, la présence de ce centre de cardiologie permettra aussi la création d'emplois dans les communes limitrophes.

« *La présence d'un véritable centre de cardiologie dans le Siounik permettra l'accès à des soins de haute qualité. Ainsi les habitants de cette région et ceux de l'Artsakh ne seront plus obligés de se rendre jusqu'à Yerevan* », a souligné Ara Vartanian, directeur exécutif du Fonds Arménien Hayastan.

ASSOCIATION ARMÉNIENNE
D'AIDE SOCIALE

Au service des Arméniens
depuis 1890

Siège social 77 : rue La Fayette 75009 Paris
Tél. 01 48 78 02 99 – Fax 01 42 80 61 45
Mél. : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraites médicalisées :
Montmorency (Val-d'Oise) : 01 39 83 20 67
Gonesse (Val-d'Oise) : 01 39 85 24 24
Saint-Raphaël (Var) : 04 94 19 51 50

En Arménie
FONDATION FRANCO-ARMÉNIENNE
POUR LE DÉVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Yerevan
frenchfun@web.am

Il y a 16 ans

« Si nous perdons cette guerre, nous tournerons la dernière page de notre peuple »
(Monte Melkonian)

12 juin 1993. Tôt le matin, les troupes arméniennes d'auto-défense de la région de Martouni lancent une opération visant à détruire les bastions de l'armée azérie dans les villages autour d'Aghdam, en Azerbaïdjan. Tout se passe comme prévu. À midi, l'opération est terminée. Monte, Komitas, Saribek, Saro, Hovig et Kevork entrent dans le village de Marzili, une circonscription de Vilis. Après avoir examiné le terrain, ils déterminent les nouveaux postes. Arrivés à un car-

refour, ils remarquent un véhicule blindé à l'arrêt et un groupe de soldats rassemblés autour. Komitas, le chauffeur de Monte, qui portait un uniforme azéri, sort de sa Jeep et se dirige vers eux. Il leur demande s'ils sont Arméniens. Ils répondent non, en azéri. Komitas dira plus tard qu'au moment même où la question a été posée, il avait deviné qu'ils étaient des soldats ennemis. Une bataille s'ensuit. Un fragment d'obus atteint Monte à la tête et le tue. Le chef de la patrouille de reconnaissance, Saribek Mardirossian, gravement blessé mourra à son arrivée à l'hôpital.

Comme le dit Alek Yenikomechian, un de ses fidèles, « nous devons à Monte la libération de nos territoires historiques ». **N'oublions jamais.**

Amnistie

Conséquences de la pression internationale, ou du Conseil de l'Europe qui qualifie d'« artificielles » les accusations portées à l'encontre des emprisonnés de l'opposition suite aux événements de février-mars 2008, ou bien encore en raison de la suspension de certaines aides financières, le parlement arménien a voté la proposition d'amnistie du président Serge Sarkissian. Il était temps. Quelle qu'en soit la raison, elle est sage et marque un retour aux réalités des gouvernants arméniens. 2000 personnes, dit-on, seraient concernées par cette mesure. Maintenant il va falloir aller vite. Plusieurs d'entre elles ont déjà été libérées depuis le 22 juin dont l'ancien procureur-général adjoint Gaguk Djahanguirian et l'ancien ministre des Affaires étrangères Alexandre Arzoumanian. Théoriquement, le pays devrait retrouver son calme. C'est peut-être aussi le moment propice d'ouvrir le dialogue avec l'opposition et de chercher ensemble les solutions aux problèmes qui se posent au pays dans cette période particulièrement difficile.

Le président syrien en Arménie

Accompagné de son épouse, Bachar El-Assad était en visite officielle en Arménie les 17 et 18 juin. Au programme, des rencontres avec le président Serge Sarkissian, le Premier ministre Dikran Sarkissian, le président du Parlement Hovig Aprahamian et Sa Sainteté Karekine II, Catholicos de Tous les Arméniens. Les entretiens entre les deux présidents ont porté sur la poursuite des relations commerciales, la promotion des investissements. Le 18, les deux hommes inauguraient le forum commercial arméno-syrien à Yerevan.

Au plan politique, Bachar El-Assad proposait sa médiation dans les négociations arméno-turques. Eludant l'offre, le président Sarkissian a préféré exalter les liens d'amitié unissant la Syrie et l'Arménie et mettre l'accent sur la nécessité de développer la coopéra-

tion bilatérale dans le domaine économique. La visite protocolaire des hôtes officiels au Mémorial du Génocide de Dzidzernagapert ne figurait pas au programme du président syrien, sans doute afin de ménager son sourcilieux voisin turc.

Très regrettable décision, ultime affront infligé à nos morts, alors que tant d'Arméniens avaient trouvé refuge dans la terre hospitalière de Syrie. Les reliques de Deir Es Zor doivent en remuer sous le sable du désert. Finalement, ce qui aurait dû être une visite historique n'aura été qu'une banale visite de courtoisie.

Une rue en mémoire du journaliste Hrant Dink

Une plaque à la mémoire du journaliste arménien Hrant Dink a été dévoilée dans une rue du 12e arrondissement de Marseille en présence de sa veuve Rakel Dink et d'un jeune collaborateur du journal *Agos*, Aris Nalci.

De nombreux élus et personnalités du monde associatif arménien étaient présents, notamment la députée Valérie Boyer (UMP) qui a remis la Médaille de la Ville à Madame Dink, et Didier Parakian président-délégué de l'association Marseille-Arménie et adjoint au Maire de Marseille. Hrant Dink avait été le fondateur, le directeur de publication et le chroniqueur en chef de l'hebdomadaire *Agos*, édité à Istanbul en arménien et en turc. Le 19 janvier 2007, il était lâchement assassiné devant les locaux d'*Agos* pour ses opinions et ses écrits contre le négationnisme du génocide arménien.

Fallait-il employer l'euphémisme *tragiquement disparu* en lieu et place d'*assassinat*? C'est comme certains qui évoquent les massacres pour ne pas dire génocide. Est-il donc si difficile d'appeler les choses par leur nom? Où donc est le courage politique?

Au service des migrants arméniens

Des bureaux régionaux d'informations sur les migrations sont ouverts en Arménie pour venir en aide aux Arméniens sans papiers des pays européens et organiser leur retour vers la mère-patrie dans de bonnes conditions. Leur mission consiste également à aider et conseiller les candidats éventuels à l'émigration à s'installer légalement. Ces bureaux, opérationnels depuis début avril dans quatre régions (Lori, Chirag, Gegharkunik, Kotayk) et à Yerevan, fonctionneront jusqu'en 2011. Ils ont été créés dans le cadre du programme « Coopération entre pays d'émigration et pays-tiers terres d'asile » mis en œuvre conjointement par l'organisation tchèque PIN (Personnes en difficultés) qui en assure la gestion et la représentation arménienne à l'ONU.

Pour le chargé des relations publiques de la branche arménienne du PIN, la crise économique qui frappe de plus en plus les pays européens va aggraver la situation des Arméniens sans papiers. Aussi va-t-il falloir les aider à ne pas appréhender leur retour au pays natal et leur permettre de s'adapter aux réalités arméniennes.

Ces bureaux épauleront les organisations gouvernementales et non gouvernementales à contrôler les flux migratoires en responsabilisant la diaspora arménienne pour dissuader les candidats à l'émigration. Le programme permettra aux Arméniens ayant trouvé refuge à l'étranger, de retourner dans leur pays d'origine, et d'y obtenir les moyens de se réinstaller voire créer une entreprise. Déjà, un millier de personnes aurait exprimé le souhait de rentrer.

ArmeniaNow By Naira Bulghadarian
Adaptation : Vardé

Genève : Charles Aznavour présente ses lettres de créance à l'ONU

Vendredi 26 juin, Charles Aznavour a présenté à l'ONU à Genève ses lettres de créance en tant que représentant permanent de l'Arménie. Le célèbre chanteur, auteur et compositeur a été reçu au Palais des Nations par le directeur général du siège européen de l'ONU.

Il représentera également l'Arménie auprès des autorités helvétiques à Berne, où il devait présenter ses lettres de créances mardi 30 juin. Il avait annoncé en février avoir accepté la proposition des autorités arméniennes. Pour ses 80 ans, Charles Aznavourian, de son vrai nom, avait été nommé en 2004 « héros national » de l'Arménie par le président de l'époque, Robert Kotcharian. En 2001, une place de Yerevan avait été baptisée à son nom, avec une statue à son effigie. En décembre 2008, le chef de l'Etat arménien, Serge Sarkissian, lui avait conféré la citoyenneté arménienne.

Au moment de mettre sous presse, nous avons appris le décès le 27 juin au matin de Monseigneur Nerses Bozabalian.

Dans son numéro 464 du 28/02/09, Achkhar avait relaté les conditions de la lâche agression dont il avait été victime dans son appartement du catholicosnat d'Etchmiadzine, dans la nuit du 17 au 18 février dernier. Il se trouvait hospitalisé dans un état grave depuis cette date.

Nous ne pouvons qu'exprimer notre très vive indignation et nos regrets pour la disparition d'un ecclésiastique connu pour ses qualités.

Le chantage

Le négociateur en chef de la Turquie pour l'adhésion à l'Union européenne rejette le « partenariat privilégié » prôné par Nicolas Sarkozy et Angela Merkel comme alternative à l'intégration pure et simple. « La Turquie sera membre à part entière de l'UE ou pas du tout », a déclaré Egemen Bagis. « Ce statut de "partenaire privilégié" n'a aucune base légale sinon nous le serions déjà », ajoute-t-il en rappelant que la Turquie, avec ses cinq millions de ressortissants vivant sur le territoire de l'UE, est « déjà dans l'Europe ». Le président français et la chancelière allemande ont réaffirmé pendant la campagne pour les élections européennes du 7 juin, dont ils sont tous deux sortis vainqueurs, leur opposition à l'adhésion de la Turquie, pour laquelle les négociations ont pourtant commencé en octobre 2005. (Reuters)

La question maintenant est de savoir : 1-combien de temps Sarkozy et Merkel résisteront au chantage de la Turquie ; 2- que signifie la présence de Pierre Lellouche, fervent partisan de l'entrée de la Turquie dans l'Union européenne, dans le nouveau gouvernement de F. Fillon ?

Transfert de reliques

Le 13 juin, au cours d'une cérémonie solennelle en présence de Sa Sainteté Karekine II, de nombreux membres du clergé et d'une foule de pèlerins s'est déroulé le transfert des reliques de Saint Grégoire l'Illuminateur dans le monastère de Khor Virap. C'est là où le saint homme fut jeté dans une fosse remplie de reptiles pendant treize ans – il en survécut miraculeusement, par celui qui pourchassait et persécutait les chrétiens au IIIe siècle, le roi d'Arménie Drtad III. Ce dernier finit cependant par se convertir au christianisme et proclama le christianisme religion d'Etat.

La terre a tremblé en Arménie

Inquiète, la population est dans les rues

Jeudi 18 juin, à 12:34, un séisme de magnitude 3,6 a secoué l'Arménie. Il a été ressenti à Yerevan, Abovian, Byureghavan et à proximité des zones d'habitation avec une magnitude 3.4. L'ampleur à l'épicentre a été de 5. On ne signale pas de victimes.

Vendredi 19, la terre a de nouveau tremblé, faiblement, vers 8 h44 heure locale, avec une magnitude de 02 - 0,5, l'épicentre étant situé à 10 km de Garni. Selon le Centre national des séismes, on en serait à la onzième secousse en deux jours. Le danger semble maintenant écarté, d'après les spécialistes.

La provoc'

Le 12 mai, un Talk Show mené par un animateur raciste et crétin à la fois, Bill Handel, sur la station radio KFI 640 AM en Californie, a considéré que la solution clé des problèmes économiques des Etats-Unis serait la déportation de tous les non-américains, et de suggérer la déportation des Arméniens de Glendale. Plus crétin que lui, l'un des invités de l'émission a déclaré : « ce que les Turcs ont commencé sera achevé par Handel ». Incident qui a suscité les plus vives réactions d'auditeurs mais aussi celle de l'AAA, l'Association arménienne d'Amérique qui porte plainte contre les deux individus.

La violence

Arrestation d'un membre du Comité Helsinki, défenseur des droits de l'Homme, Archalouïs Hagopian qui aurait été passée à tabac et illégalement détenue pendant deux jours, avant d'être arrêtée pour « violence à l'encontre d'un représentant du pouvoir ». Le président du Comité, Michaël Danielian ayant dénoncé des traces de sang et des ecchymoses sur tout le corps de la militante, la police accuse ce dernier de comportement irrespectueux et d'avoir frappé deux policiers.

Un livre sur ceux qui sont impliqués dans le meurtre de Hrant Dink

« Hrant Dink Cinayeti : Medya, Yargi, Devlet » est le titre du livre d'un journaliste turc, Kemal Goktas, collaborateur au quotidien Vatan. Une étude fouillée sur l'assassinat en 2007 de Hrant Dink, le rôle de l'Etat, du pouvoir judiciaire et des medias. Kemal Goktas explore le rôle des médias dans la façon dont Hrant Dink est devenu une cible et comment l'Etat turc et le pouvoir judiciaire ont aussi joué un rôle dans les incidents menant à son meurtre. Spécialiste juridique, K. Goktas a suivi les procès de Hrant Dink, d'Orhan Pamuk et d'Elif Safak dans leur intégralité.

L'émigration

Sept millions d'Arméniens vivent en dehors de l'Arménie, selon les statistiques de l'Organisation internationale pour les migrations (OIM). « 800 000 personnes ont quitté l'Arménie dans les années 1990, pour émigrer essentiellement vers la Russie. Ils sont 15 % à s'être installés en Europe et 6 % aux Etats-Unis. « Plus de 60 % des émigrés sont des hommes

L'Arménie en chiffres et en bref

- La Banque Mondiale va allouer 60 millions de dollars à l'Arménie pour la réfection des routes en zone rurale. Aristomene Varoudakis, son représentant à Yerevan, a annoncé l'octroi de ce crédit deux jours après que les Etats-Unis aient annoncé la suspension de près d'un tiers de leur programme d'assistance (235,6 millions de dollars), au projet de reconstruction de quelque 1 000 km de routes rurales, en raison de l'aggravation des manquements à la démocratie en Arménie.

- Le Catholicos de Saint-Siège d'Etchmiadzine a annoncé le 12 juin, la nomination du Révérend Père Karnig Mekhitarian comme représentant du Chef spirituel de l'Église Apostolique Arménienne à Rome.

- Levon Ter-Petrosian a annoncé la reprise des rassemblements à la mi-septembre et invité les partis de l'opposition à rallier ses objectifs (entre autres, la démission des autorités actuelles et de nouvelles élections parlementaires et présidentielles). **Il suffit de demander.**

- En désaccord avec les pratiques électorales en Arménie, l'organisation américaine Millennium Challenge suspend son aide financière de 68 millions de dollars pour la construction et la rénovation des routes.

- Un jeune Arménien de 11 ans, Antranik Alexanian, habitant la ville de Khmel'nitsk représentera l'Ukraine au Concours junior de l'Eurovision 2009 qui se déroulera le 21 novembre prochain à Kiev (Ukraine) avec 13 pays participants, dont l'Arménie.

actifs âgés de 20 à 45 ans ». Le nombre total d'Arméniens dans le monde est estimé à 11 millions, dont seulement 3,2 millions habitent en Arménie ou en Artsakh.

Du neuf pour les étudiants

Le nouveau foyer d'étudiants du secteur de Zeïtoun à Yerevan peut désormais accueillir pour la prochaine rentrée universitaire 600 étudiants en médecine. Il comporte 300 chambres dotées de toutes les commodités (technologie et confort), dans le strict respect des normes de sécurité. Il aura coûté 300 millions de drams (600 000 euros). Prix de pension pour l'étudiant : 15000 drams (30 euros par mois), petit déjeuner inclus.

Armavia
Արմավիա

Voyages en Arménie

WEEK END
comprenant l'avion
+ 3 nuits hôtel****

à partir de
460€ TTC

PARIS - EREVAN
EREVAN - PARIS

à partir de
325€ TTC

CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
de 8 et 11 jours

à partir de
1 540€ TTC

VOYAGES PERSONNALISÉS
SUR MESURE

Renseignements et réservation : SABERATOURS
11 Rue des Pyramides
75001 Paris - Tél 0142615113
armenie@saberatours.fr - www.saberatours.fr

ՀԱՄԱՆԵՐՈՒՄԻ ՄԱՍԻՆ

Յունիսի 19-ին ընդունուած համաներումը քաղաքական կարեւոր նշանակութիւն ունեցող իրադարձութիւն մըն է, նաեւ՝ անոր լայն ընդգրկումով յիշուի աննախագէտ էր Հայաստանի պատմութեան մէջ:

Բոլորիս ալ շատ յստակ է, որ համաներման անմիջական շարժառիթը 2007-2009 տարեշրջաններուն ծաւալուած հայաստանեան ներքաղաքական պայքարի բարձրակէտը հանդիսացած «Մարտ 1»-ի տխուր էջը շրջելու ցանկութիւնն է: Այս՝ հարկաւոր էր: Բոլորին: Ե՛ւ իշխանութեան, ե՛ւ ընդդիմութեան, ե՛ւ երկրին, ե՛ւ ժողովուրդին:

Փոխադարձ անվստահութեան ու թշնամանքի էջը շրջելու եւ նոր մը բանալու այս համարձակ փորձը, անշուշտ, հայրենի քաղաքական ուժերը կը մեկնաբանեն իրենց նպատակներէն մեկնելով: Այս երբեք չի նշանակեր, որ Յունիսի 19-էն ետք, 2008 Մարտ 1-ի ողբերգական իրադարձութիւնները ներկայ պահի քաղաքական օրակարգէն տեղափոխելով պատմութեան հարթութիւն, պէտք է բոլորովին մոռացութեան մատնել: Յիշողութիւնը միշտ ալ անհրաժեշտ է սխալներն ու սայթաքումները բացառելու համար:

Ըսենք, որ համաներումը ընդհանրապէս կը ծաւալուէր Մարտ 1-ի դէպքերու ընթացքին տեղի ունեցած անկարգութիւններ հրահրողներու նկատմամբ: Յիշեցնենք նաեւ, որ այդ «անկարգութիւններու» պատճառով կային գոհներ:

Այստեղ հարկաւոր կը նկատենք, սակայն, բացայայտել իշխանութեան կողմէ համաներում չորհրդէն միտումը: Այդ համաներումը առիթ մըն էր խուսաբելու համար Եւրոխորհուրդի հետ ճակատումէ՝ ազատելով Եւրոխորհուրդի բացասական գնահատականի վրտանգէն:

Միւս կողմէ, համաներումը կը կարծուէր աւելի լայն մասշտապ ունենալ՝ ընդգրկել ու լուծել քաղաքական բոլոր բանտարկեալներու հարցը: Այդպէս ալ մնաց «կիսատ» կամ «պակաս»: Հայաստանի մէջ այսօր տակաւին կան քաղաքական բանտարկեալներ: Եւ քաղաքական բանտարկեալները թուաբանութիւն չեն: Անոնք կամ կան, կամ՝ չկան:

Կայ աւելի կարեւոր երեւոյթ մը եւս՝ վերոնշեալ համաներումէն բխող, արտայայտուող: Համաներման արդիւնք՝ ազատ արձակուեցան քաղաքական բանտարկեալներու մէկ մասը: Առանց դատավարութեան: Բայց ինչո՞ւ: Ամէն պարագայի ալ, համաներումը չի կրնար տալ «ինչո՞ւ»-ին պատասխանը: Եթէ այդ ազատագրութեան իրադարձութիւնը կամ քաղաքական բանտարկեալները, իսկապէս կը մեղադրուէին «քաղաքացիական անկարգութիւն»ներու համար, որոնց արդիւնք կային գոհներ, պէ՛տք էր անպայման դատուէին: Նուազագոյնը՝ ներկայանային դատարան:

Համաներումը արդարադատութիւն չէ: Չի կրնար ըլլալ: Նոյնիսկ եթէ հաւատանք, որ ան բարի կամքի բնորոշում մըն է:

ՉԱԻԱՆՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆ ՎԱՀԱԳՆ ՉԱԽԱԼԵԱՆ

Անցեալ Ապրիլի 7-ին «Միասնական Ջաւախք» ժողովրդական դաշինքի առաջնորդ եւ Ջաւախքի Երիտասարդական Մարզամշակութային Միութեան նախագահ Վահագն Չախալեանը, Ախալցխայի շրջանային դատարանի որոշմամբ, կեղծ մեղադրանքով տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ: Վերջին տարիներուն հայկական լրատուամիջոցները յաճախ յիշած են անունը Վահագն Չախալեանի, որուն նախաձեռնութեամբ ստեղծուած հասարակական կառույցները, դառնալով ազդեցիկ քաղաքական ոյժ, արդիւնաւէտ հակազդեցութիւն գործած են վրացական իշխանութիւններու հակահայկական գործողութիւններուն դէմ:

Հարկ է յիշեցնել, որ հարցին հուշիւնը՝ Վրաստանի հետեւողականօրէն հետապնդած Ջաւախքի հայաթափման քաղաքականութիւնն է: Հասարակական կեանքի տարբեր ոլորտներու մէջ, օգտագործելով պետական լծակները, բնակչութեան նկատմամբ կիրարկուած խտրականութիւնը Ջաւախքի հայ տարրը կը ստիպէ գանգուածային արտագաղթի, որուն հետեւանք՝ Ջաւախքին կը սպառնայ Նախիջևանի ճակատագիրը:

Վահագն Չախալեան իր հասարակական գործունէութեան սկսաւ 2001-ին, երբ համախոհներու հետ հիմը դրաւ «Ջաւախքի Երիտասարդական Մարզամշակութային Միութիւն»-ին (ՋԵՄՄ): Յաջորդ նախաձեռնութիւնը եղաւ՝ «Ջաւախքի Սկառուտական Երթուղի»-ը, որու շնորհիւ տարբեր բնակավայրերու հարիւրաւոր հայ պատանիներ ստացան հայրենասիրական դաստիարակութիւն: 2002-ին, կարգով հիմնուեցան «Տորք Անգեղ» մարզական դպրոցը, քանի մը գիւղերու մէջ մասնաճիւղերով, «Ջաւախքի Երիտասարդական Ջայնասփիւռ»-ը, «Քաջատուն» թերթը, իսկ 2006-ին «Ջաւախք Ինֆօ» տեղեկատուական գործակալութիւնը: Այս լրատուական միջոցները իրենց գործունէութեամբ մասամբ ճեղքեցին այն շրջափակումը որուն ենթարկուած էր Ջաւախքի շրջանը:

2003-էն սկսեալ «Ջաւախքի Երիտասարդական Մարզամշակութային Միութիւն»-ը, վրացական իշխանութիւններու խտրական գործողութիւններու դէմ Ջաւախքի հայութեան պաշտպանութեան համար նախաձեռնարկ եղաւ կարգ մը միջոցառումներու: Այսպէս, Մայիսին կազմակերպուեցաւ բողոքի ցոյց՝ ընդդէմ հայ-վրացական սահմանին վրայ առկայ կամայականութիւններու եւ կաշառակերութեան: 2004-ի Ապրիլին վրացի հոգեւորականներ գլխաւորութեամբ Վրաստանի վարչապետին եւ Վրաց Պատրիարքին փորձեցին սեփականացնել Գումրուրդօ գիւղի Ժ. դարուն կառուցուած Ս. Յարութիւն եկեղեցին: Սակայն Վահագն Չախալեանի եւ ՋԵՄՄ-ի անդամներուն ղեկավարութեամբ գիւղի բնակ-

չութիւնը յաջողեցաւ պաշտպանել հայկական սրբավայրը: 2005-ի Մարտին հիմնուած «Միասնական Ջաւախք» ժողովրդական դաշինքը, որուն կորիզը եղաւ ՋԵՄՄ-ը, նոյն ամսուան ընթացքին Ախալցխայի մէջ կազմակերպեց աննախընթաց բողոքի ցոյցեր՝ ի պաշտպանութիւն հայ բնակչութեան իրաւունքներուն: Յուլիսին վրացի հոգեւորականներ, Սամցխէ-Ջաւախէթի նահանգի պաշտօնատարներու եւ վրացի ուսանողներու հետ փորձեցին ձեռք դնել Սամսար գիւղի հայկական միջնադարեան եկեղեցիին վրայ: «Միասնական Ջաւախք» արձագանգեց գիւղացիներու խնդրանքին: «Ջաւախքի Սկառուտական Երթուղի»-ի անդամները կազմակերպեցին դիմադրութիւնը եւ փրկուեցաւ եկեղեցին: 2006-ի Դեկտեմբերին, հայ-վրացական սահմանի մաքսային կէտի բոլոր հայ պաշտօնեաները գործադուրկ եղան: Ի պատասխան «Միասնական Ջաւախք»-ի կազմակերպած բողոքի ցոյցի հետեւանք՝ հայ պաշտօնեաները ընդունուեցան աշխատանքի: 2002-ին Ախալքալաքի մէջ Թիֆլիսի պետական համալսարանին մէջ մասնաճիւղը բացուած էր: Երկուսով յայտնի դարձաւ, որ նպատակն էր փոխել Ջաւախքի ազգագրական դիմագիծը: Վրացական իշխանութիւնները այդ հաստատութեան համար ստեղծեցին արտօնութիւններ բացառապէս վրացի ուսանողներու համար, որուն արդիւնք՝ Վրաստանի տարբեր շրջաններէն Ախալքալաք եկած վրացիները կազմեցին մասնաճիւղի ուսանողներուն գերակշիռ մեծամասնութիւնը: Ենթահիւ «Միասնական Ջաւախք»-ի բանեցուցած ճընշման հաստատութիւնը 2007-ին փակուեցաւ:

Նշուածները, Վահագն Չախալեանի կողմէ հիմնուած հասարակական-քաղաքական կառույցներու ծաւալած գործունէութեան մէկ մասը կը կազմեն, բայց հնարաւորութիւն կու տան գնահատել երիտասարդ հայրենասէրին եւ գինակիցներուն մեծ դերը՝ Ջաւախքի հայ բնակչութեան իրաւունքներուն պաշտպանութեան գործին մէջ: Մինչ այդ, Ջաւախքի հայ գործիչները տարիներ շարունակ կը պայքարէին հրապարակային յայտարարութիւններով եւ տարբեր միջազգային առեաններ հանրագրեր ուղարկելով: Վահագն Չախալեան հասաւ այն եզրակացութեան, թէ վրացական իշխանութիւններու խտրական քաղաքականութեան կարելի է յաջողութեամբ հակազդել՝ միմիայն կազմակերպուած գանգուածային դիմադրութեամբ: Մտեցումը արդիւնաւէտ եղաւ եւ կարգ մը հարցերու մէջ վրացական իշխանութիւնները զիջում կատարելու ստիպուեցան:

(Շարք տեսնել էջ 6)

Օ. Վ.

ՌՈՒՍ-ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԶԳՏՈՒՄԸ Ի ՎՆԱՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Համաշխարհային տնտեսաբերմտական տագնապի հետեւանքով արդէն երեքացող Հայաստանի տնտեսութիւնը նոր հարուած ստացաւ, երբ Վրաստան փակեց Ռուսաստանի հետ իր սահմանը՝ Հայաստանը իր դաշնակցին կապող միակ ուղին: Ռուս-վրացական սահմանի այն կէտը, ուրտեղէն, Կեղրոնական կովկասը կիսելով կ'անցնի Թիֆլիս-Վրաստանի միջով Կասպից ծովը, անսպասելիորէն գոցուեցաւ Ռուսաստանի կողմէ 2008-ին, կարեւոր խոչընդոտ դառնալով հայ արտածողներու համար՝ գրկելով անոնք իրենց ամենակարեւոր շուկայէն:

Այժմ Ռուսաստան վերաբացած է սահմանի իր մասը, սակայն Վրաստան թոյլ չի տար ապրանքներու անցքը, եւ անցեալ տարուան կարճատեւ պատերազմէն վերջ կը պահանջէ Զուլիցերիոյ միջնորդութիւնը: Հարաւային կովկասի աշխարհաքաղաքական բարդ վիճակը Հայաստանին կը պարտադրէ կախեալ ըլլալ յիշեալ անցակէտէն: Ռուս-վրացական սահմանի մնացեալ մասը փակ է՝ կամ չափազանց լեռնային շրջաններու պատճառով, կամ ալ Աբխազիոյ ու Հարաւային Օսէթիոյ վերահսկողութեան տակ ըլլալու հետեւանքով, որոնց անկախութիւնը ճանչցած է Ռուսաստան, բայց Վրաստան՝ ոչ: Միեւնոյն ժամանակ ալ, որովհետեւ Հայաստան եւ Ատրպէյճան արցախեան պատերազմի աւարտը յայտարարող պաշտօնական փաստաթուղթ չեն ստորագրած, Ռուսաստանի հարաւային սահմանը նոյնպէս փակ է հայ արտածողներու համար: Առաւել, Հայաստան դիւանագիտական յարաբերութիւններ չունի երրորդ հարեւանի՝ Թուրքիոյ հետ, զոր փակուղիէ դուրս գալու միջոց կրնար հանդիսանալ:

Անցակէտի հարցին մէջ ռուսերը կը մեղադրեն վրացիները, որոնք կը պնդեն, թէ չեն կրնար վստահիլ անոնց վրայ: «Անցակէտի հետ կապ ունեցող բոլոր բանակցութիւնները պէտք է Զուլիցերիոյ միջնորդութեամբ ըլլան» կ'ըսէ վրաց արտաքին գործոց նախարարը: Այս դիրքորոշումը եւ անկէ անխուսափելիօրէն բխող ձգձգումները նպաստաւոր չեն կրնար ըլլալ հայկական կողմին, որուն տնտեսութիւնը արդէն անկում կ'ապրի այս տարի, ստիպելով դիմել միջազգային մարմիններու օժանդակութեան:

Փակուղին, որուն առջեւ կանգնած է Հայաստան, կրկին կը յիշեցնէ, թէ երկրին տնտեսութիւնը ամբողջութեամբ չափազանց կախուած է Վրաստանի դիրքէն: Միայն անցեալ տարուան պատերազմի ժամանակ, երբ խափանուեցան Հայաստանի արտածումի ճամբաները, երկիրը մօտաւորապէս 600-700 միլիոն տոլարի վնաս կրեց: Ներկայիս, հայկական արտադրանքի 70-80 տոկոսը կ'արտահանուի Ռուսաստան, ուր հասնելու համար անհրաժեշտ է վրացական Փօթի նաւահանգիստէն ուղղուիլ նախ Պոլսկարիա, ապա միայն՝ Ռուսաստանի հարաւային ափերը՝ դէպի Նովորոսիսկ: Այս ամբողջ ճանապարհը կը տեւէ 8-10 օր:

«Եթէ երկար ժամանակ մեր ապրանքները

միայն նաւով դրկուին Փօթիէն, ապա գանձատրային հարցեր կը յառաջանան, կ'աւելնան արտածման ծախսերը, իսկ եթէ այս ամէնուն բարդենք նաեւ տնտեսական տագնապը, Հայաստան բաւական ծանր կացութեան մէջ կը գտնուի» ըսելով կ'արտայայտուի խորհրդարանի տնտեսական հարցերու յանձնաժողովի նախագահը:

Ստեղծուած վիճակը իւրայատուկ խթան հանդիսացաւ հայ-թրքական սահմանի հնարաւոր բացման համար: Վրաստանի տարածքով Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ եղած ոչ պաշտօնական առեւտուրի ծաւալը 2008-ին հասած է 270 միլիոն տոլարի: Ներածուած են մասնաւորաբար շինարարական նիւթեր եւ տնային ապրանքներ: Սահմանի բացման պարագային առեւտուրը օրինական բնոյթ կը ստանայ, փոխադրութեան ծախսը կը նուազի: Թրքական արտադրանքը լաւ սպառում ունի Հայաստանի մէջ, ներառեալ սննդամթերքը եւ թեթեւ արդիւնաբերական ապրանքները: Այնուամենայնիւ, սահմանի բացման գաղափարը հակառակորդներ ունի, որոնք կը վախնան, թէ Թուրքիա ողողելով հայկական շուկան վնաս կը պատճառէ տեղական արտադրողներուն:

Ընդդիմացողները կը խորհին, թէ Թուրքիոյ պաշտպանող քաղաքականութեան դէմ դժուար է, որ օգուտ քաղեն ազատական քաղաքականութիւն վարող Հայաստանի գործարարները:

Ն. ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ

ՅՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՄՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սփիւռքի համար առաջնային համարուող մասնագիտութիւնների գծով քատրերի պատրաստման նպատակով սփիւռքահայ դիմորդներին Հայաստանի կառավարութեան կողմից պետական պատուէրի շրջանակներում 2009-2010 ուսումնական տարում յատկացուել է 70 համալսարանական տեղ, որոնց բաշխումը կատարուելու է Հայաստանի կրթութեան եւ գիտութեան նախարարի հրամանով ստեղծուող յանձնաժողովի կողմից, մրցութային կարգով, դիմորդների կողմից ներկայացուած փաստաթղթերի քննարկման միջոցով: Անվճար տեղերի մրցոյթին կարող են մասնակցել մանկավարժական, հայագիտական, մշակութային մասնագիտութիւնների համար դիմողները:

Պետական պատուէրի տեղերից բացի, նոյն կանոնների համաձայն, սփիւռքահայ դիմորդները հնարաւորութիւն ունեն ընդունուելու նաեւ վճարովի համակարգ, այդ թւում նաեւ քոլէճներ, մակիստրատուրա եւ ասպիրանտուրա:

Հայոց լեզուին բաւարար տիրապետելու եւ կրթական ծրագրերին յարմարուելու նպատակով սփիւռքահայ դիմորդներն ընդունուելու են բուհերի նախապատրաստական բաժանմունք՝ ուսուցման 1 տարի ժամկէտով:

Ambassade d'Arménie en France
9, rue Viète, 75017 Paris
Tél. 01 42 12 98 00 – fax. 01 42 12 98 03

ԶԱՒԱԽՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆ ...

(Շարունակուած էջ 5-էն)

«Միասնական Զաւախք»ի գործիչներուն դէմ հալածանքի հերթական փուլը սկիզբ առաւ 2008-ի Յուլիս 17-ին: Առիթ դարձաւ Ախալքալաքի շրջանի ոստիկանապետ Սամուէլ Պետրոսեանի տան մօտ տեղի ունեցած հանելուկային պայթիւնը: Այդ օր ոստիկանութիւնը խուզարկեց ԶԵՄՄ-ի եւ «Զաւախքի Երիտասարդական Զայնասփիւռ»ի գրասենեակները՝ գէնք փնտռելու պատրուակով: Իսկ 21 Յուլիսին Չախալեաններու տան խուզարկման ժամանակ վահագնի հօրը եւ անչափահաս եղբորը մահացուելու տակ «գտնուեցան» գէնք ու զինամթերք, եւ երեքը ձերբակալուեցան՝ ապօրինի գէնք ու զինամթերք պահելու մեղադրանքով: Ակնյայտ է, որ Չախալեաններու ձերբակալութիւնը, դատավարութիւնը եւ արձակուած վճիռը վրացական իշխանութիւններու քաղաքական պատուէրի կատարումն են՝ վահագն Չախալեանի գործունէութիւնը չեզոքացնելու նպատակով: Վահագն Չախալեանի ազատ արձակումը կարելի կ'ըլլայ միայն Թիֆլիսի վրայ ուժեղ ճնշում գործադրելով: Այս պահանջով Հայաստանի, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի եւ Զուլիցերիոյ մէջ կատարուած բողոքի ցոյցերը բաւարար չեն: Վրացական իշխանութիւններու վրայ ճնշում պէտք է բանեցնէ նախ եւ առաջ Զաւախքի հայ բնակչութիւնը: Վահագն մշտապէս պատասխանած է ջաւախքցիներու խնդրանքին: Հիմա ինքը՝ վահագնը, որ կայանքի տակ կը գտնուի եւ կ'ենթարկուի հոգեբանական ճնշման ու մարմնական բռնութեան, ջաւախքցիներու օգնութեան կարիքն ունի: Վրացական դատարանի անարդար ու դաժան դատավճիռը ուղղուած է Զաւախքի ողջ հայութեան դէմ:

Վահագնի ազատագրմանը կարող են նըպաստել Հայաստանի իշխանութիւնները, եթէ ղեկավարութիւնն ու քաղաքական ուժերը խկապէս հետաքրքրուած են Զաւախքի փրկութեամբ, եւ եթէ ի հարկէ ելլելով ազգային շահերէ, շահագրգռուած են վերականգնելու Զաւախքի այն քաղաքական ուժը, որ ընդունակ է հակազդել վրացական իշխանութիւններու հակահայկական գործունէութեան:

Վահագն Չախալեան քաղաքական շարժումի մը առաջնորդը չէ միայն: Ան իր գործունէութեան շնորհիւ դարձած է ջաւախահայութեան իրաւունքներու համար մղուող պայքարի խորհրդանիշ: Ստանձնելով նման պատասխանատուութիւն՝ յստակ գիտակից էր սպառնացող վտանգներուն: Այնուամենայնիւ, արհամարհելով իր վրայ գործադրուած ճնշումը վահագն ծառայեց այն առաքելութեան, որուն նուիրուած էր, գուցէ անբաւարար քաղաքական փորձով՝ նկատի ունենալով երիտասարդ տարիքը: Սակայն զինքը կը բնորոշեն ակելի կարեւոր յատկանիշներ՝ ճշմարիտ հայրենասիրութիւն, նուիրում Զաւախքի փրկութեան եւ պատասխանատու առաջնորդի կեցուածք: Հետեւաբար վահագն Չախալեանի շուտափոյթ ազատագրումը պէտք է դառնայ առաջնահերթ հարց՝ բոլոր անոնց, որոնք ազատամիտ են եւ անհանգիստ հայկական Զաւախքի ճակատագրով:

Համադրեց ՊԵՐՃ ՄԱՍԼԱՔ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ՓՈԽԵԼ ԿԵՆՑԱՂԱԿԵՐՊԸ

Ամէն անհատ երազած է իր կեանքը փոփոխութեան ենթարկել: գործը փոխել՝ ըլլայ ան մասնագիտութիւնը զարգացնելու կամ բոլորովին նոր մասնագիտութիւն մը փորձելու ձեւին տակ, մարմինը փոփոխութեան ենթարկել, ինչպէս՝ նիհարնալ, մկանները զարգացնել, երիտասարդանալ, գեղեցկանալ, անձնական կեանքը փոխել՝ ամուսնալուծուիլ կամ նոր կեանքի ընկեր մը գտնել, իր շրջապատը փոխել՝ հեռանալով իր ապրած միջավայրէն, թաղէն, քաղաքէն կամ ուղղակի երկրէն, եւ այլն: Մէկ խօսքով մարդիկ երբեմն կ'երազեն կատարեալ վերածնունդ մը: ամէն ինչ վերսկզբից: Երազուած փոփոխութիւնը յաճախ մէկ նիւթի շուրջ կը դառնայ: գոր օրինակ՝ ծխելը դադարեցնել, աշխատութեան մէջ ամսավճարի յաւելում ձեռք ձգել, իր հիւանդագին երկչտութիւնը յաղթահարելով մարդոց հետ ուղղակի շփման մէջ մտնել եւ վերջապէս մեծ սէրը ստանալ:

Հարցը այն է որ, փոխելը դիւրին գործ է: Ծատերու մօտ փոփոխութիւնը երազի փուլէն աւելի հեռուն չերթար, հարկաւոր քայլերը նետելու անորոշութեան, անկարողութեան եւ վախկոտութեան հետեւանքով: Ինչ որ կը կոչեն «Bovarisme», Flaubert-ի համբաւաւոր վէպի հերոսուհի Emma Bovary-ին ակնարկելով:

Ուրիշ վտանգ մը: լաւ որոշումները յաճախ կարճատեւ կեանք կ'ունենան, վճռական քայլերը նետելու համարձակութեան բացակայութեան պատճառաւ: Արդիւնքը՝ ենթակային թմրութեան մատնուելուն, նոյնիսկ մինչեւ իր անձը ատելուն կրնայ յանգիլ: Կատարելապաշտութիւնը փոփոխութեան ուրիշ մէկ պատրուակն է: երբ ձգտուած, թիրախ ընդունուած նպատակակէտը շատ բարձր է, երբ կատարեալը անհասանելի կը թուի, ծրագիրը իրականացնելը կը դժուարանայ, դառնալով նոյնիսկ անկարելի: Կամքի տկարութիւն, իր երազները դիմակայելու, ձախողելու կամ յաջողելու վախը... փոփոխութեան իրագործումը արգելակող բազմազան պատճառներէն են:

Ուրիշ՞ կու գայ այնքան ցանկութեամբ երազուած փոփոխութիւնը իրագործելու դժուարութիւնը: Փոփոխութիւնը ամէն բանէ առաջ կ'ենթադրէ պայքար մը իր անձին հետ: Ներքին պայքար մը՝ վատաբնոյթ հակամտերու դէմ, ներքին պայքար՝ իր «ստատանայ»ներուն դէմ, որ կը պահանջէ ինքնակարգապահութիւն:

Ըստ իմաստասէր Frankfurt-ի, գոյութիւն ունին կամքի տկարութիւններ՝ որոնց կը բախի փոփոխութիւնը: Անոնք արդիւնքն են երկու տեսակ փափաքի միջեւ գոյացած հակամարտութեան: Առաջին դասակարգի ցանկութիւնները մեր անմիջական կարիքներէն կամ մեր շրջապատէն ծագում կ'առնեն: Երկրորդ դասակարգի ցանկութիւնները երկարաժամկէտ ծրագիրներ են: Մենք մարդ արարածներս տէրն ենք մեր անձը գերազանցելու կարողութեան, հետամուտ՝ երկար պայմանաժամ ունեցող նպատակներու: Հարցը կը կայանայ այս երկու ցանկութեանց միջեւ գոյացած բախու-

մին, ընդհարումին մէջ: «Երկար պայմանաժամով պիտի ուզէի նիհարնալ, բայց ներկայիս սա քաղցրեղէնէն կտոր մը համտեսել կը փափաքիմ»: Ուսանողը կը ցանկայ քննութեանց յաջողիլ եւ գիտակից է որ այդ նպատակին հասնելու համար պարտի փոխել իր կարգ մը սովորութիւնները, ինչպէս մերժել ընկերներու հետ ելլել, իր առօրեայ ժամանակացոյցը վերակարգաւորել (հակառակ անոր որ, իր անձնական համակարգիչը, նուազարանը եւ խտասայիկը իրմէ երկու քայլ անդին կը գտնուին): Ամսականաւոր պաշտօնեան շատ կը փափաքի, իրեն համար կենսական կարեւորութիւն ներկայացնող ծրագիրը իրականացնելու համար հարկաւոր ժամանակը տրամադրել, մինչդեռ այս ուղղութեամբ ան ստիպուած է մերժել առօրեայ կեանքի մէջ անոր պարտադրուած այլազան գրգռութիւնները: Ինչպէս նաեւ յանցապարտը՝ բանտէն ելլելով, պիտի ուզէր ձեռքազատիլ որոշ կապանքներէ, ինչպէս թմրանիւթի գործածութենէ, անոր առ ու ծախէն, բարեփոխել իր անմիջական յանցագործ շրջանակը, սորվիլ ասպարէզ մը, գտնել պատուաւոր զբաղում մը, եւ այլն:

Ըստ տնտեսագէտներու կարծիքին, պատահած կարելի է անուանել «նախընտրութիւններու անյարակցութիւն» (la non-cohérence des préférences): Այն ինչ գոր կ'ուզէի երկար պայմանաժամով, ինչպէս խնայողութեան ձեռնարկել, չի համապատասխաներ այն ինչին, գոր կը փափաքիմ անմիջականօրէն, ինչպէս անդիմադրելի գնումէ մը փորձուիլ: Ինչ է պատճառը այս ընտրութեան, այսինքն նախամեծար համարել անմիջական, կարճաժամկէտ ցանկութիւնը, երկարաժամկէտ ցանկութեան: Հաշիւը պարզ է: Եթէ երկար պայմանաժամով նպատակի մը կը ձգտինք, ինչպէս տասը օր վերջի քննութեան մը պատրաստութիւնը, վրձարելի գինը անմիջական է, իսկ քաղցիք օգուտը՝ հեռաւոր: Ընդհակառակը, անմիջական ցանկութիւններու պարագային (ինչպէս կիթար նուագել, կամ խտասայիկ մը ունկընդդրել), նպատակը անմիջական է, իսկ վճարելի գինը՝ հեռաւոր: Ինչպէս ընել այս պայմաններու տակ չփորձուելու համար, օգտուել անմիջական հաճոյքներէ:

Այս ներքին պայքարը, ընկերաբանները անուանած են «անդրադարձ խորհրդածութիւն» (reflexivité): Այս վերջինը անհատներու ինքնավերլուծում կատարելու ընդունակութիւնն է, որ կը նշանակէ իրենց սեփական ցանկութեանց վրայ խորհրդածել, փորձել հակակշռի տակ բռնել իրենց կեանքի ընթացքը, ի գործ դնելով փոփոխութեան ռազմավարութիւններ եւ ինքնակառավարման մտային գործելակերպեր:

Անհատներու նմանօրինակ ձգտումը ըստ ընկերաբաններու ենթակային իր անձին հետ միջոց մը ճշդելու եւ այսպիսով ինքզինք դիտարկելուն առիթ կ'ընծայէ: Այս վարքագիծը որոշադրական ընկերաբանութեան (sociologie déterministe) հակապատկերն է, ուր անհատը իր ընկերային բնակավայրին, անցեալին եւ իր

ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է... ԲԱՑԱԿԱՅԻԼ

Հայաստանի վարչապետ Տիգրան Սարգսիսեան զարմանքով անդրադարձած է, որ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ դիմում կը կատարեն ամառնային արձակուրդի մեկնելու համար: «Բոլորը կը դիմեն ամիս մը արձակուրդ ունենալու, կարծես թէ արտառոց բան չէ պատահած, մենք տնտեսական ճգնաժամը արդէն յաղթահարած ենք եւ կառավարութեան լարուած աշխատանք չի սպասեր»: Նրման մօտեցում անընդունելի գտնող վարչապետը աւելցուցած է, որ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ եթէ նոյնիսկ ամառը արձակուրդ ստանան, այդ պէտք է ըլլայ կարճատեւ ու Հայաստանի մէջ:

Տիգրան Սարգսիսեան կրկին ընդգծած է, որ տնտեսական ցուցանիշները լաւ չեն եւ առաջնահերթ համարած հարկահաւաքման հարցը, նշելով, թէ գերատեսչութիւնները շատ անտարբեր են այս մասին: Վարչապետը յանձնարարած է բոլոր բարձրաստիճան պաշտօնատարներուն՝ օգնելու պետական եկամուտներու յանձնախումբին: «Ամրան կը սկսի ամենածանր աշխատանքը: ուստի յարգելի գործընկերներ այս ազդակները հաղորդեցէ՛ք նաեւ ձեր տեղակալներուն, վարչութեան պետերուն: Ամենակարեւոր պաշտօններու վրայ գտնուողներ իրաւունք չունին ամառը Հայաստանէն բացակայելու»:

անձնական դիրքին կապուած կը մնայ:

Ժամանակակից անհատները, ընկերական չեն դառնար, որդեգրելով միմիայն ընտանեկան տիպարները կամ իրենց պատկանած ընկերային դասակարգը: Ինչպէս փոքրիկ աղջիկ մը, որ կը դիտարկէ իր դպրոցին, հեռատեսիլին կամ իր ընթերցումներուն մէջ նոր վարուելակերպի տիպարները, գորս ան պիտի ուզէ օրինակել: Անհատը այս ձեւով կ'երազէ ուրիշ կեանք մը եւ պիտի փորձէ փոխակերպուիլ, իր երազը պատշաճեցնելով իր իսկ առօրեային: Ընկերաբան Kaufman մեր իրական կեանքի եւ երազուած կեանքի միջեւ գոյացած այս տրամախոհութիւնը կը նկարագրէ «կրկնակի պլատուակ»ի (double hélice) պատկերացումով, որ կը յիշեցնէ «ծինական նշանագիրը» (le code génétique): Այս պտուտակներէն առաջինը կը բաղկանայ մեր սորվածներու, մտային առօրեայ գիտելիքներու, ներքնացուած սկզբունքներու ամբողջութենէն, որոնցմով կ'ապրինք ամէն օր մեր գործի եւ ընտանեկան կեանքի մէջ: Այս մէկը մեր առաջին վարուելաձեւի նշանագիրն է:

Այս առաջին պտուտակին շուրջ կը դառնայ երկրորդ մը: մեր ներքին մտածումներու պլատուակն է այն: Մեր ներքին թատրոնը կազմուած է երազանքներէ, ծրագիրներէ, այլազան մտածումներէ, որոնք յաճախ մեր իրական վարուելակերպին հետ լուրջ շեղումներ կը յայտնաբերեն: Այս երկրորդ պտուտակն է, որ կը ձեւացնէ մեր թաքնուած եսը, մեր երկրորդ անձնաւորութիւնը, որ մեր իրական լինելութեան հետ որոշ տարբերութիւն կը ցուցաբերէ: Այս մէկն է, որ կը պարունակէ մեր փառասիրութիւնները, մեր ներքին երազները, վերջապէս մեր փոփոխութեան ցանկութիւնը:

Քաղեց՝ ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՔ

«ՀԱՅ ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿՆԵՐ»

«Վաթան»ի սիւնակագիր Օքայ Կէօնենսին սրտախօսիկ յօդուածով մը կ'անդրադառնայ «հայ մեծ մայրիկներ»ուն, որոնք վերջին տարիներուն յայտնուելի սկսան թուրքիոյ մէջ:

Օքայ Կէօնենսին կը յիշեցնէ, թէ այլևս յայտնի դարձաւ, որ իրենց 80-ը անցած շատ մը մեծ մայրեր օր մը խոստովանած են իրենց զաւակներուն ու թոռներուն, որ իրենք հայ էին իրականութեան մէջ: Այս մասին վերջին օրինակը եկաւ լրագրող Պեթիը ձոշքունէն, որուն մեծ մայրն ալ հայ է եղեր:

Նմանօրինակ դէպք մը պատահեցաւ բարեկամի մը կեանքին մէջ: Անոր մեծ մայրը օր մը ըսաւ, որ կը զգայ, թէ մօտ օրէն պիտի մեռնի, ուրեմն կ'ուզէ մահմետական դառնալ մեռնելէ առաջ: Ան մինչեւ այդ օր կը յարգէր բոլոր կրօնները, բայց իր մահուան սեմին ուզեց մահմետական դառնալ: Այդպէս ալ եղաւ, եւ ան թաղուեցաւ մահմետականներու գերեզմանին մէջ:

1910-ին աշխարհ եկած եւ իրենց ընտանիքը տեղահանութեան ընթացքին կորսնցուցած գաւազներու պատմութիւնը այլևս շատերու ծանօթ է: Ահաւասիկ՝ ուրիշ պատմութիւն մը: Հայ ընտանիք մը տեղահանութեան ելլելէ առաջ իր երկու տարեկան աղջիկը թողուց մահմետական ընտանիքի մը մօտ: Բայց աւելի վերջ հայ ընտանիքը կրցաւ փախուստ տալ եւ Պոլիս վերադառնալ: Վերադարձին ընտանիքը նոր կեանք մը հիմնեց: Զինադադարէն ետք ալ գնաց մահմետական ընտանիքէն իր աղջիկը ետ ուզելու: Աղջիկը այժմ մահմետական անուն կը կրէր եւ կը մեծցուէր որպէս այդ ընտանիքին հարազատ զաւակը: Փոքրիկ աղջիկը թէեւ չուզեց ծնողք նկատուած ընտանիքին քովէն բաժնուիլ, սակայն հայ ընտանիքը առաւ աղջիկը եւ իրեն հետ տարաւ, նախկին անունով մեծցուց: Բայց Օրտուցի այդ մահմետական ընտանիքն ալ շարունակ գղջացեր է եւ ըսեր է. «Երանի թէ մեր աղջնակը չտայինք»:

Եթէ հայ ընտանիքը իր զաւակը ետ չպահանջէր, այս աղջնակը պիտի մեծնար որպէս Հաթիճէ եւ թերեւս ալ կարելոր մէկու մը կ'իյնար պիտի դառնար եւ պիտի մեռնէր որպէս Հաթիճէ հանրմ:

Անշուշտ կարելի չէ գիտնալ թիւը բոլոր այն հայ աղջնակներուն, որոնք աւելի վերջ չկրցան գտնել իրենց բուն ծնողները:

Օքայ Կէօնենսին կը յիշեցնէ Ֆեթհիէ Չեթի-նի «Մեծ մայր» խորագրեալ գիրքը եւ իր յօդուածը կը վերջացնէ սա հետաքրքրական խորհրդածութեամբ.

- Հիմա յայտնի դարձաւ, թէ ինչո՞ւ հայ մեծ մայրիկները, երբ կը զգան, որ մահուան մօտեցած են, կ'ուզեն մահմետական դառնալ: Անոնք, եթէ «հայ եմ» ըսելով մեռնին, անշուշտ պիտի թաղուին հայոց գերեզմանատունը, ինչ որ իրենց զաւակներուն եւ թոռներուն համար որոշ տաղտուկ մը պիտի ստեղծէ: Մինչդեռ, մահուան սեմին վրայ եթէ մահմետականութիւնը ընդունին, անոնք իրենց զաւակներն ու թոռները փրկած կ'ըլլան այդ տաղտուկէն: Ասոնք մեծ մայրերն են: Նաեւ

ՄԻԱՄՆԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ստեփանակերտի մէջ տեղի ունեցած է «Քաղաքացիական ծառայութիւնը եւ կաշառակերութեան դէմ պայքարը» նիւթով ժողով մը, որուն ընթացքին երոյթ ունեցած են մասնաւորաբար Հայաստանի Հանրապետութեան ընդհանուր դատախազ Ադուան Յովսէփեան եւ Արցախի Հանրապետութեան ընդհանուր դատախազ Արշաւիր Ղարամեան:

Իսկ իր երոյթին մէջ Արցախի Հանրապետութեան նախագահ Բակօ Սահակեան ժողովի գումարումը նկատած է կարեւոր ու հրատապ եւ ըսած՝ «Պատճառը յիշեալ արատին մեր երկրին մէջ վտանգաւոր չափերու հասնիլը չէ: Ընդհակառակը, երեւոյթը մեր մօտ հատուածական բնոյթ կը կրէ: Պատճառը մեր վերաբերումն է երեւոյթի մը նկատմամբ, որ կը ոտնահարէ պետութեան օրէնքները եւ խորթ է բարոյականութեան վերաբերեալ մեր պատկերացումներուն»:

Բ. Սահակեանի համոզմամբ արդարադատութեան, սեփական ուժերու ու ապագայի հանդէպ մարդոց վստահութիւնը խաթարող բացասական ամէն երեւոյթ՝ սպառնալիք է պետութեան ապահովութեան: Իսկ վստահութիւնը կարեւորագոյն քաղաքական ապակէն է իւրաքանչիւր պետութեան եւ իշխանութեան: Անոր բացակայութիւնը անհնար կը դարձնէ հասարակութիւն-պետութիւն երկխօսութիւնը: Վստահութիւնն է, որ հիմը կը կազմէ սփիւռք-Արցախ յարաբերութիւններուն: Չէ՞ որ համայն հայութեան ջանքով Արցախի մէջ կ'իրականացուին մարդասիրական եւ վերակառուցման բազմաթիւ ծրագիրներ ու կարելի չէ անտարբեր մնալ ժողովուրդի ընկերային-տնտեսական պայմաններու բարելաւման յատկացուող գումարներու մսխումի դէպքերու եւ այլ չարաչառութիւններու հանդէպ:

Արցախի նախագահը հաստատած է, որ պայքարը կը շարունակուի միասնական ճակատով եւ պետական մարմիններու մշտական համագործակցութեամբ:

կան երիտասարդ տարիքին մեռած հայ կիներ, որոնք չկրցան «մեծ մայր» ըլլալ: Ասոնց ալ թիւը բնաւ յայտնի չէ:

Այս բոլորը պէտք է յիշուին եւ պատմուին որպէս Անատոլի բարդ պատմութեան ամէնէն հարազատ մարդոց պատմութիւնները:

«Մարմարա»

Ի՞նչ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԵԻՏՈՒՐ

Ըստ New York Times-ի, անգլիական եւ ամերիկեան 6 խոշոր ընկերութիւններ քարոզչութիւն կը ծաւալեն ԱՄՆ-ի խորհրդարանին կողմէ Հայոց Յեղասպանութեան վերաբերեալ բանաձեւին ընդունման դէմ:

Այդ 6 ընկերութիւնները՝ BAE Systems Inc., Goordrich Corp., Northrop Grumman Corp., Raytheon Corp., United Technologies Corp. եւ Chevron Corp. սերտ կապեր ունին թուրքիոյ հետ ու 2009-ի առաջին եռամսեային 14 միլիոն տոլար ծախսած են քարոզչութեան նպատակին: Բացի ցեղասպանութեան քարոզչութիւնը կ'ընդգրկէ նաեւ ԱՄՆ-ի պաշտպանութեան նախարարութեան ծախսերը եւ կլիմայի փոփոխութեան հարցը:

United Technologies ընկերութիւնը, որ ուղղաթիւներ կը վաճառէ թուրքիոյ, յայտնած է, թէ օրէնսդիրներուն տեղեկութիւններ տրամադրած է որպէսզի անոնք աւելի լաւ հասկընան, թէ ի՞նչ կը նշանակէ միջազգային առեւտուր: Թուրք-ամերիկեան գործառնութիւններէն մէկը 3 միլիառ տոլարի պայմանագիրն է՝ ստորագրուած Northrop-ի կողմէ, որով ընկերութիւնը կը պարտաւորուի թրքական օդային ուժերը օժտել ուղղակի օդանավային օդանաւերով: Goordrich-ը թրքական ընկերութեան մը գործակիցն է՝ շարժիչներու բազմաբաժաններու եւ պահեստամասերու ապահովման համար: BAE Systems-ը զրահապատ փոխադրամիջոցներ կը հայթայթէ թուրք բանակին: Chevron-ը բաժնետոմսեր ունի խողովակաշարերու շինութեան մէջ: Raytheon-ը հրթիռ արձակող համակարգեր կը վաճառէ: Լոնտոնեան BAE Systems-ի ամերիկեան մասնաճիւղի ներկայացուցիչները պաշտպանած են թուրքիոյ հետ առեւտուրը, ըսելով, որ թուրքիան ԱՄՆ-ի դաշնակիցն է եւ առեւտրական կապերը կը զարգանան երկու երկիրներու միջեւ:

ՊԱՅԳԱՐԻ ԹՄՐԱՆԻԻԹԵՐՈՒ

Ազգային ապահովութեան խորհուրդի քարտուղար եւ եւրոպական կառույցներու հետ Հայաստանի գործակցութիւնը համակարգող յանձնաժողովի նախագահ Արթուր Պաղտասարեան անդրանիկ նիստը վարած է թմրանիւթերու դէմ պայքարի ազգային ծրագրի մշակման աշխատանքային խումբին: Նշելով, որ ծրագրի մշակումը նախատեսուած է «2009-2011 Հայաստան-Եւրոմիութիւն» համաձայնութեան պայմաններուն մէջ, Ա. Պաղտասարեան կարեւոր նկատած է կարճ ժամանակի մէջ պատրաստել եւ գործադրել պայքարի ազգային ծրագիրը:

Նիստի ընթացքին որոշուած է Հարաւային Կովկասի թմրամիջոցներու հակազդման ծրագրի ներկայացուցիչներուն հետ գործակցաբար մշակել ազգային ծրագրի ընդհանուր գիծերը, նախագիծը քննարկել շահագրգիռ կառույցներու եւ եւրոպական փորձագէտներու հետ, եւ ապա ներկայացնել հաստատման:

EXPOSITION

Thierry Vendome : la collection de bijoux « Arménie »

Depuis le 23 juin, Thierry Vendome, joaillier-bijoutier, présente sa collection de bijoux « Arménie » dans sa boutique-atelier du Marais*.

Pour Thierry Vendome, un bijou commence d'abord par la contemplation de la nature et s'inspire des merveilles du monde minéral et végétal, mais il porte aussi le souvenir d'émotions ressenties lors des voyages. L'artiste dessine, interprète, traduit en lignes et en graphismes, en pleins, en vides et en volumes, ce qu'il a admiré. C'est ainsi qu'ayant effectué deux voyages en Arménie pour mieux s'ancrer dans ses origines, Thierry Vendome a créé sa nouvelle collection de bijoux auxquels il a donné les noms des lieux dont il s'est imprégné.

Chaque création est une sculpture en miniature avec sa dynamique propre née de la confrontation des lignes droites ou courbes, des formes adoucies ou géométriques et de la juxtaposition de matières brutes ou précieuses qui se mettent en valeur les unes les autres. Des morceaux de métal rouillé provenant d'éclats d'obus ou de fragments de tanks laissent apercevoir le travail du temps sur la matière, de même que les veines des pierres portent la marque des temps géologiques et révèlent des paysages secrets fabuleux à celui qui sait les regarder.

De l'Arménie, Thierry Vendome rapporte une vision de chaos rocheux, de mémoire et de culture vivaces, enfouies ou inscrites dans les pierres, encore à découvrir... La *croix de Marzevan*, d'où était originaire la famille de l'artiste, laisse apparaître et disparaître sur une plaque de métal la fine arcature d'or de la croix aux terminaisons de diamants. Le collier *Karabagh* est un tour de cou fait d'un fragment de tank doublé d'or et deux péridots – pierres fines vertes et transparentes – figurent l'Arménie et l'Artsakh qui se rejoignent. La somptueuse ligne *Aygedzor*, en turquoise d'Arménie, or, tourmalines et diamants représente l'enchevêtrement des treilles de vigne du quartier du même nom. Les boucles d'oreilles *Hankayin* associent l'or et les diamants à l'opale d'Éthiopie et à l'obsidienne d'Arménie ; le clair joue avec le sombre, les profondeurs de la terre avec la pureté de l'eau. D'autres bijoux encore, bagues, pendentifs, croix, aux noms évocateurs, créent une véritable poésie entre mémoire, paysages d'une nature sauvage et travail de l'artiste.

Une ode aux visions de la nature, à ses richesses et à la beauté recréée par la main de l'homme, un regard, celui de Thierry Vendome, posé sur un monde merveilleux.

Anahid Samikyan

* 39 rue François-Miron 75004 Paris

AGENDA

Paris – Ile-de-France

Expositions

• Du 3 juin au 30 septembre – **Jansem** – Paysages 1933-2009 peintures et dessins (fermé en août) Vernissage mercredi 3 juin de 17 à 23 h à l'occasion de la Nocturne Rive Droite- Galerie Matignon – 18 avenue Matignon 75008 Paris- tél 01 42 66 60 32.

• Du 12 juin au 10 juillet – **Dikran Daderian – 50 ans de création, de Zahlé à Paris** – Cour 16 – 16 rue de la Grange Batelière (fond de la cour à droite) – du Lu au Ve 11h à 13h et de 14h30 à 18h. Contact 01 47 70 22 89 et 06 64 69 63 82

• Du 9 au 31 juillet – Photographies de l'Arménie par **Jean Michel Berts** – Galerie Anne et Just Jaeckin – 19 rue Guénégaud 75006 Paris. Tél. 01 43 26 73 65 (voir p. 10)

• Du 7 au 21 juillet – les peintures d'**Annie Kurkdjian** – Galerie « A l'âne bleu » ruelle à l'angle du 19 rue Saint Pierre à Marciac (Gers). Contact 06 87 54 70 17

Concert

• Vendredi 3 juillet à 20h30 – **Iris Torossian** (harpe) et **Karen Khochafian** (violon) Musiques française et arménienne – programme du CD Aurore – La Sainte Chapelle – bd du Palais 75001 Paris

Fête champêtre

• Fête organisée par la JAF sous le patronage de la municipalité de Clamart.

Dimanche 5 juillet – de midi à la tombée de la nuit – Salle des Fêtes et Stade Hunebelle – **Place Hunebelle (près de la Mairie) à Clamart**, orchestre Yeram, animations et jeux pour enfants, concours de tavlou et de pétanque, orchestre traditionnel et danses arméniennes avec les ensemble Ani et Nor Alík de la JAF. Bar, spécialités arméniennes. restaurant couvert en cas de pluie Infos 06 72 03 41 30 – bus 190 (mairie d'Issy) et 189 (Corentin Celton) arrêt stade Hunbelle.

Ciné-club de rentrée

Jeudi 24 septembre, 20h

Les Vacances de M. Hulot
de Jacques Tati.

Ciné-club Rouben Mamoulian
UCFAF, 6, cité du Wauxhall 75010 Paris.

Bretagne

Festival de cinéma

• Du 22 au 29 août – **32e festival de cinéma de Douarnenez - Peuples du Caucase**. Plus de 50 fictions et documentaires dont Paradjanov, Pélouchian, Khachatryan, Avédikian. Contact 02 98 92 09 21 – www.festival-douarnenez.com

Région lyonnaise

Exposition

• Du 5 juin au 20 septembre – **Reza – Destins croisés – carnets d'un reporter photographe** – Centre du patrimoine arménien – 14 rue Louis Gallet – 26000 Valence- ouvert du mardi au dimanche de 14h à 18h30

Dîner festif

• Lundi 13 juillet, 20 h – Dîner arménien organisé par l'UCFAF – au siège régional 6 avenue Bataillon Carmagnol-Liberté- 69120 Vaulx-en-Velin — €5, pour les adhérents €20, les places doivent être réservées impérativement avant le 6 juillet auprès de Jean-Pierre 04 78 01 93 91 ou le mardi de 18 à 20 h au 04 78 26 34 46, ambiance festive.

Marseille PACA

Exposition

• Du 26 mai au 31 juillet – **Guillaume Toumanian** – Peintures récentes et papiers- Galerie Sordini – 51 rue Sainte – 13001 Marseille – Du mardi au samedi 14h30-19h et sur RV- Tél/Fax 04 91 55 59 99

Concert

• Vendredi 17 juillet, 19h – « Les murmures du vent » par **Lévon Minassian**, maître du dudouk accompagné de Roselyne Minassian (voix), Jean-Pierre Nergarian (kamantcha), Pedro Aledo (guitare, voix) Serge Arribas (clavier)- Le prieuré Saint-Michel, au sommet du village de Saint-Michel-l'Observatoire- proche de Forcalquier. Entracte autour d'un verre, seconde partie du concert dans l'église éclairée aux chandelles. Entrée sur réservation : 25€ Tél. 06 07 42 76 37

Gala annuel

• Dimanche 9 août, 20h30 – Sur la plage Le Goéland, sur la Croisette à Cannes, Gala annuel de bienfaisance de l'Union des Arméniens de Cannes et de ses environs animé par Alexandre Shirinyan et son orchestre. PAF 75 € par personne. Rés. 06 13 40 73 98 - 04 93 45 37 03 ou 04 93 68 92 25 avant le 3 août.

PARUTIONS

Les éditions de L'Adret, collection « Les guides Peuples du monde », annoncent la sortie imminente de la seconde édition du *Guide Arménie-Géorgie* de Patrick Kaplanian. 452 pages, 23€

Festival arménien annuel de chant en Artsakh

Pour la 5e année, ce festival a eu lieu en Artsakh en présence de la première dame d'Arménie. Il était ouvert à tous les chanteurs et chanteuses d'origine arménienne et voudrait s'ouvrir aussi à de jeunes artistes non arméniens.

Les lauréats des années précédentes sont venus se produire, suivis des nouveaux participants qui, sur trois jours, ont été jugés sur leur interprétation de la chanson arménienne, sur celle d'une chanson en langue étrangère et enfin sur leur originalité. Le lauréat des trois journées a été le jeune **Razmik Amian** qui a obtenu les trois prix celui de la Télévision, celui de la Radio et celui du Président de la République.

EXPOSITION DE PHOTOS

Une Arménie insolite à découvrir avec Jean-Michel Berts

Jean-Michel Berts se dit modestement autodidacte, mais je crois surtout qu'il a toujours eu cet œil qui voit ce que les autres ne voient pas ou voient trop tard, cette imagination aussi qui crée un paysage nouveau à partir de ce qui est.

« Quand je photographie un monument, je le regarde dans l'instant, comme il est, sans aucune pensée, juste de l'observation. Et si je ressens quelque chose qui me touche, alors je le photographie. »

Je ne sais jamais la photo que je vais faire, la photo vient à moi, elle me trouve... Mon style est un mélange de photographie d'architecture et de photographie plasticienne, entre objectivité et illusion ».

Parti pour une carrière scientifique, Jean-michel Berts en possession d'un vieux Rolleiflex, change d'orientation et se consacre au métier de photographe. Sa rencontre avec Daniel Podva, grand photographe publicitaire des années 80 dont il devient l'assistant, lui fait découvrir le monde de la publicité pour des clients prestigieux. Ayant eu le bonheur de cette formation privilégiée, Jean-Michel Berts décide de prendre son essor. Il s'impose assez vite et se consacre plus particulièrement à la photographie de natures mortes pour les parfums et cosmétiques et réalise des photos pour Lancôme, Guerlain, Hermès, Kenzo, Yves Saint Laurent... Il expose ses photos à Hambourg, Bruxelles, Londres, Berlin, Moscou, New York, Paris, Londres. Très intéressé par l'architecture, il publie chez Assouline des livres sur les capitales, intitulés *La lumière de Paris*, *La lumière de New York*, *La lumière de Tokyo*...

Son ami, le designer-joaillier Cyril Waskoll, Arménien établi à Paris depuis plus de vingt ans lui propose de faire un livre sur Erevan, Jean-Michel Berts ne connaît pas l'Arménie et se décide à y aller faire un tour. Il visite la capitale arménienne mais, pour en faire un livre de photographies, retourne en Arménie pour voir le pays et l'Artsakh. L'espace, l'aspect sauvage des paysages, l'architecture des églises, des monastères l'enchantent. Il y retourne et photographie, rencontre les familles, il est touché par leur extrême hospitalité, leur gentillesse, leur sens développé de la famille ; sa guide, une Arménienne qui a épousé un Français et qui vit en France, lui transmet son amour du pays.

Le résultat de cette rencontre avec l'Arménie : une exposition de ses photos qui va étonner, un livre et un projet ambitieux. L'exposition commence le 9 juillet à Paris (voir agenda) avec des paysages insolites, des portraits, en noir et blanc, des photos d'une Arménie millénaire mais aussi d'aujourd'hui avec ses contrastes. Le livre, *La Lumière d'Arménie*, sera publié fin novembre 2009, préfacé par Charles Aznavour. L'exposition de photos sera itinérante dès octobre prochain et voyagera d'abord en France, puis en Europe, voire aux Etats-Unis, au Japon et à Istanbul. Le projet : faire connaître l'Arménie, y attirer du monde, et vendre les photos et le livre pour aider des étudiants d'Arménie à parfaire leurs connaissances à l'étranger, en leur offrant des bourses d'études.

Une rencontre à répercussions que nous vous raconterons au fil des mois.

A.T. Mavian

ECHECS

Communiqué de presse (extraits)

Les champions du monde, l'Arménie, battent l'équipe de France d'échecs, à Paris.

L'équipe de France d'échecs a rencontré l'équipe championne du monde, l'Arménie, dans le cadre du Trophée Armavia d'échecs, qui s'est déroulée ces mercredi 24 et jeudi 25 juin dans les salons de l'hôtel Castille, à Paris.

Menée 1-4 à l'issue de la première journée de cette confrontation en parties rapides, l'équipe nationale tricolore n'a pas pu inverser la tendance face aux doubles champions du monde en titre arméniens, qui s'imposent finalement 11-4. À différents moments-clés, les Français n'ont pas su saisir leur chance.

L'équipe d'Arménie, réputée pour son homogénéité, était conduite par le n°4 mondial Levon Aronian, tandis que les Tricolores étaient privés du sextuple champion de France, Étienne Bacrot.

C'était la première fois que les deux équipes se rencontreraient hors championnat. Un événement organisé par moddailleurs-events.

L'intégralité de la rencontre, diffusée en direct, a été filmée par les caméras d'Armenia TV, montrant ainsi l'engouement du peuple arménien pour le « Jeu des Rois ».

CONCERT

Anouch High Soul au Satellit Café

Une voix surprenante, un concert hors des sentiers battus

Anouch étonne par sa voix, par sa présence sur scène, par ses commentaires, par sa gestuelle.

Sa voix nous promène de Harlem aux montagnes d'Arménie, en passant par le Brésil. Lorsqu'elle part de thèmes connus, elle s'en accapare, s'en empare et les faits

siens. Ils deviennent une musique spirituelle qui fait planer, mais la sensualité d'Anouch revient très vite, son corps, ses bras, battent la mesure, classicisme du geste comme pour la direction d'un chœur grégorien, puis gestes amples comme un battement d'ailes et elle devient Groung, cet oiseau symbole des Arméniens en exil, Groung la chanson, devient la chanson d'Anouch, personnelle, émouvante.

Ara Seropian accompagne Anouch au duduk et l'espace d'un instant le duduk et la voix ne font qu'un et c'est magnifique. Trois autres instruments, contrebasse, batterie, claviers créent l'univers d'Anouch, qui passe par Harlem, qui s'y attarde et en même temps envoie un message d'amour, de paix, de révolte, mais aussi de respect « A la mémoire de tous les peuples qui ont une grande spiritualité et qui ont été massacrés, colonisés. »

Je préfère ses performances en anglais, plus homogènes, mais les variations sur les musiques arméniennes sont aussi très intéressantes et montrent le talent créatif d'Anouch.

De la personnalité, une voix, un message, prenez le temps d'écouter Anouch, elle était au Satellit Café le 19 juin.

Vous pouvez aussi écouter les CD du groupe : *One step forward* – Les Nubians (Virgin 2006) *Echos* (Les Nubians, Souleymane Diamanka) Triloka 2005, (*Stop à l'affront* avec tonton David) Believe 2005).

A.T. Mavian

SABERATOIRS propose UN CIRCUIT-RANDONNEE EN ARMÉNIE DE 8 JOURS

À Lori (départs le 10 juillet, le 7 août, le 11 septembre et le 9 octobre) à partir de 1330 € par personne en chambre double et pension complète, pour parcourir la région à pied, dormir chez l'habitant, déjeuner dans la nature, rencontrer les habitants et les associations francophones locales, visiter les maisons-musées des célébrités, découvrir sites et monuments.

Compter 2 à 5 h de marche par jour.

Tél. 01 42 61 51 13 ou armenie@saberatours.fr ou site www.voyageenarmenie.com

COMMUNAUTÉ

Fête de fin d'année à l'école Markarian-Papazian de Lyon

Le samedi 13 juin, dès 11h du matin, tous les enfants mais surtout les parents de l'école Markarian-Papazian s'affairaient à la préparation de la fête de fin d'année qui devait accueillir les familles des 193 élèves de la section maternelle au CM2. Pendant le déjeuner, les discussions allaient bon train entre les différentes générations présentes. Une ambiance chaleureuse régnait. L'après-midi était consacrée à la remise des diplômes et à la partie artistique : chants, poèmes et danses.

Xavier Giroux, Françoise Debay et Maurice Gazarian.

Pour Françoise Debay, directrice de l'école depuis septembre 1996, cette fête de fin d'année était la dernière. Sous son impulsion, l'école Markarian-Papazian est passée de trois classes sous contrat à huit classes sous contrat depuis septembre 2007. Les parents, les élèves ont apprécié son charisme et son dynamisme. Toujours à l'écoute, sachant animer son équipe pédagogique de 9 enseignants (dont 2 pour l'enseignement de la langue et la culture arméniennes) avec considération et respect.

L'après-midi récréative a débuté par les remerciements de Maurice Gazarian, président de l'association gestionnaire de l'école, à Mme Debay pour son professionnalisme et sa détermination. Puis, le nouveau directeur Xavier Giroux a été présenté aux parents, aux élèves et amis ; fort de douze ans d'expérience comme directeur d'établissement scolaire, M. Giroux, souhaite d'abord rester dans la continuité et se donner une période d'observation et de rencontres avec les parents afin d'envisager de nouvelles impulsions dans le fonctionnement de l'école.

Bravo encore au corps enseignant et aux parents d'élèves qui ont été sans aucun doute à l'origine de la réussite de cette belle journée.

Arthur Derderian

Attention, le prochain numéro d'Achkar sera daté du 25 juillet

CINÉ-CLUB

Swing de Tony Gatlif

Le dernier film de la saison présenté au ciné-club Rouben Mamoulian de l'UCFAF était *Swing* de Tony Gatlif, réalisé en 2002.

Max, un jeune garçon en vacances chez sa grand'mère, se rend dans le camp de gitans pour s'acheter une guitare et apprendre à en jouer avec Miraldo (Tchavolo Schmitt), musicien virtuose du jazz manouche. Il rencontre Swing, une jeune fille aux allures de garçon, avec qui il noue une amitié amoureuse, il découvre une communauté de Gitans sédentarisés, leur culture et leur joie de vivre, leurs difficultés et leurs souffrances. En échange des cours de guitare, Max va aider les Gitans dans leurs démarches et lettres administratives. Tony Gatlif a aussi participé à l'écriture de la bande originale, aux côtés de Tchavolo Schmitt qui joue son propre rôle, Mandino Reinhardt et Adellatif Chaaroui.

La musique occupe une place prépondérante dans le film, elle est un personnage à part entière, dans le scénario comme dans la bande originale. La caméra est fluide, la musique peut s'envoler et occuper l'espace. Ainsi, les *Yeux noirs* sont joués avec deux guitares d'abord, le violon et la contrebasse les rejoignent, puis le trombone, la clarinette, l'oud, les percussions et pour finir, le violon seul joue sa mélodie pleine de nostalgie. Un autre très beau moment est le *Chant de la paix*, chanté en yiddish, en arabe et en langue rom. Tout passe à travers la musique et le chant : l'échange, la générosité, l'amitié, la joie et la tristesse, la connaissance de l'Autre. Une vieille femme raconte l'horreur du génocide des Gitans pendant la Seconde Guerre mondiale et son récit se termine par un chant poignant.

Merci à Arto Pehlivanian de nous avoir permis de découvrir ce très beau film passé presque inaperçu.

Un film à voir et à écouter.

A. S.

RESTAURANT

La Goulue

Dans un cadre exceptionnel sur les bords de la Marne

Salons pour groupes • Cuisine de qualité
Dîners dansants

17, quai Gabriel-Péri
94340 Joinville-le-Pont

Réservez conseillée :
Tél. 01 48 83 21 77 • Fax : 01 48 83 08 44

DONS À ACHKHAR

M. et Mme J. Zeneian (94 L'Hay-les-Roses) 42 €
M. et Mme V. Vartanian (07130 St-Peray) 32 €
M. R. Hekimyan (92110 Clichy) 42 €

Merci chers lecteurs pour votre aimable soutien.

UCFAF MARSEILLE-PACA

Les copains de la Cabucelle, en souvenir de leur ami Charles Messikian, dit « Gara », décédé récemment, font un don de 210 € à *Achkar*.

Communiqué de la paroisse de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et des environs

Lors de l'assemblée des membres de la paroisse de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et des environs du dimanche 7 juin 2009, il a été procédé à l'élection des membres du Conseil paroissial.

23 candidats se sont présentés, et conformément aux statuts, 11 membres ont été élus. Le Conseil paroissial est donc composé de Sona Attamian, Thierry Boghossian, Marc Boyadjian, Patrice Djololian, Kegham Kevonian, Tamara Kotcharian, Manoug Kurdoghlian, Georges Mosditchian, Roger Tcherpachian, Kegham Torossian, Armand Yedikardachian;

Le nouveau Conseil paroissial s'est réuni le lundi 15 juin et a procédé à l'élection de son bureau. Président exécutif : Patrice Djololian. Vic-président : Tamara Kotcharian. Secrétaire : Georges Mosditchian. Secrétaire adjoint : Manoug Kurdoghlian. Trésorier : Sona Attamian.

CARNET ROSE

C'est avec plaisir que nous avons appris la naissance le 9 juin de **Eve, fille d'Elise et François Tashdjian** et petite-fille de nos amis Alain et Mireille Tashdjian. Toutes nos félicitations aux heureux parents et grands parents.

Conseil et assistance en immobilier

Centre Etoile Valentine
Bât. B2 - 5, Traverse de la Montre
BP 40088 - 13371 Marseille cedex 11

Tél. 04 91 95 57 10 - Fax 04 91 95 57 11 - g.m.i@wanadoo.fr

Bulletin d'abonnement

Oui, je souhaite recevoir *Achkar* chaque quinzaine

Nom ..... Prénom .....

Adresse .....

Code postal ..... Ville .....

TARIFS

France 6 mois (11 n°) : 35 € - 1 an (22 n°) : 68 € - Soutien : 110 €

Etranger 85 € pour 1 an par virement (100 € par chèque)

par chèque bancaire ou postal à l'ordre de SARL NAREK

par virement IBAN à FR52.20041000 0123 9745 3H02 038 - BIC PSSTFRPPPAR (depuis l'étranger)

Merci de libeller et adresser votre règlement à : Société Narek (Achkar) - 6, cité du Wauxhall, 75010 Paris

Panorama de la littérature et de la musique arméniennes des XIXe et XXe siècles

Missak Medzarents (1886-1908)

Le poète à l'écoute de toute vie

Missak Medzadourian est né dans la province de Kharpert à Pinguian. La poésie de la nature, des montagnes et de la campagne l'a marqué dès son jeune âge. Il aimait et recherchait la paix de l'espace et des champs. Il fuyait la compagnie de ses semblables. Méditer dans la nature était son passe-temps favori. En 1894 sa famille s'installa à Sébaste où il fréquenta l'école Aramian. En 1896 il fut envoyé à Marzevan au lycée Anatolia où se révélèrent ses dons et son aptitude pour les langues étrangères.

En 1902 il partit pour Constantinople où ses parents étaient déjà installés, étudia au Guétronagan, fut élève de Hrant Assadour, se consacra à la littérature et tout spécialement à la littérature anglaise. Il aimait lire la poésie française et anglaise et continuait à rêver de campagne, de nature.

Dès 1902 les premiers signes de tuberculose apparurent ; pour Medzarents, déjà enclin à la mélancolie, la maladie ne fit qu'accentuer ce penchant. Sa seule distraction était la lecture de ses poètes préférés, mais aussi l'écriture.

En 1903 les poèmes « Les bouquets », « Les roses jaunes » et « Palpitations » paraissent dans les journaux *Panorama* et *Fleur*. Mais les colonnes des journaux importants ne lui sont pas encore ouvertes. Ces premières poésies forment le recueil manuscrit *Papakhoumner* (*Palpitations*) qu'il dédie à Hrant Assadour. En 1903 il participe au concours ouvert par la revue littéraire *Massis* et gagne le 5e prix. Il signe tour à tour sous les noms de plume : Chavassb, Dziadzan et Medzarents qui lui, reste. En 1905 sa maladie l'oblige à quitter le Guétronagan et à se retirer à Topkapou au cœur de la campagne de Constantinople. Là il écrit la plupart de ses poésies (1905-1907) c'est la période la plus productive de son œuvre. Il collabore à de nombreuses revues comme *Massis*, *Hanrakidag*, *Arévélyan mamoul*, *Louys*, *Puzantion*.

Le 4 juillet 1908, il meurt laissant en grand deuil la jeunesse des milieux littéraires.

Il a 22 ans.

L'ŒUVRE

Son premier recueil paraît en 1907 *Dziadzan* (*Arc en ciel*) qui a, par la suite, été coupé, réduit, et publié. L'édition d'Aram Andonian avec sa très belle préface montrait les beautés de la poésie de Medzarents qui est considéré comme classique aujourd'hui et comme l'un des poètes les plus sensibles de la littérature arménienne. En 1907 encore, parut un recueil *Nor Dagher* (*Nouveaux vers*) qui causa encore plus de réactions de la part de ses adversaires. On lui reprochait d'imiter les poètes français, d'être symboliste. Il répondit à ces attaques dans son *Essai autocritique* dans lequel il revendique son appartenance à aucune école. S'il est vrai que dans ses poèmes on sent l'influence de la poésie française, anglaise et belge, il a apporté beaucoup à la poésie arménienne par sa personnalité, de nouvelles inspirations et son talent. Comment pouvait-on reprocher à un poète de 20 ans d'être influencé ?

Son œuvre se compose de plus de 130 poèmes. Il a écrit quelques poèmes en prose, des critiques littéraires, et a traduit des auteurs occidentaux et russes. Sa vie trop brève ne lui permit pas d'éditer un troisième volume qu'il voulait dédier à son village avec un souffle bucolique qui est resté un rêve. Tous ses écrits ont été publiés en 1934 à Yerevan par les Editions Haybedhrad (de la R.S.S. d'Arménie).

Malgré sa courte vie, Medzarents est l'un des meilleurs chantres de la nature dont il aborde tous les éléments. Il déifie, aime, sollicite la nature, celle qui donne du sens à la vie, de la force, de la vigueur : le vent est un être vivant, les feuilles ont une voix, les fleurs des désirs, des sentiments, tout objet a une vie, une destinée que seuls les poètes peuvent discerner, ressentir, il le dit dans nombre de ses poèmes : « A l'ombre des branches », « Voix du soir », « Le passage du vent », « A la lune ma sœur »... Son village n'a jamais cessé de vivre en lui et cette source d'inspiration n'a pas été comprise à Constantinople.

On sent l'influence de Verlaine dans « Ceci est mon cœur » dans le recueil *Papakhoumner*, et on ne peut s'empêcher de penser à Keats avec lequel il a en commun, un siècle après, la maladie et la mort prématurée, et surtout la mélodie du vers.

À la chanson d'amour va se mêler la chanson de mort qui s'approche de Medzarents, il cherche un cœur, une âme sœur pour déverser son fleuve de souffrance et l'apaiser. Les éléments de la nature font partie de ce soutien : « *Rayonne, rayonne, gentil soleil, je suis malade* »

Sa jeunesse ne l'empêche pas d'approcher le monde avec délicatesse, humanité, compréhension, compassion. Il veut donner ce qu'il peut, ce qu'il a :

« *Donne-moi, Seigneur... (dernière strophe)*

« *Par les chemins, et les rivières, et les champs,*

Par les forêts et les montagnes et les vallées

Par les toits et les maisons et les portes,

Donne-moi, Seigneur, de la joie à distribuer »

S'il a beaucoup lu la poésie française et anglaise, il est très influencé par les poètes du Moyen Âge et en particulier par Narégatsi. Il influencera à son tour, la poésie arménienne occidentale et orientale. Il a aimé se laisser porter par la magie des mots, a beaucoup travaillé leur choix, pour leur musique, pour leur couleur, leur sentiment, leur vigueur et ainsi parvenir à des images fortes, à des métaphores inattendues.

Il aime la forme du sonnet, les rimes riches en an, en gan, en adz.

Dans ses lettres, en particulier à ses amis les docteurs Ophélie et Dikran Kassabian qui l'ont soigné et essayé de le sauver, il paraît comme un jeune homme sensible à tout ce qui l'entoure, à l'éducation, à l'avenir des jeunes filles arméniennes, à la découverte de la beauté chez les jeunes enfants, mais aussi très lucide concernant sa maladie. Il utilise des phrases très longues, des images empruntées à la nature. Parlant de sa poésie il dit « *dans Dziadzan il y a une chaleur qui est celle du soleil qui perce les nuages et qui*

fait davantage ressentir le froid » (1907) (A Ophélie)

Il donne sa définition du bonheur à Dikran «... *mais en quel autre endroit est-il possible de rechercher le bonheur, le seul bonheur pur, si ce n'est dans le rayonnement de la satisfaction du devoir accompli — où le chercher et le trouver ?* »

Il exprime à Dikran, avec amertume et lucidité, toujours de façon imagée, son angoisse de la mort « *La maladie a essayé sur moi toutes ses malignités et s'en est sortie victorieuse, les suées... le sang... donc tout est à sa place, je tousse beaucoup, j'ai besoin d'un médicament apaisant.* »

L'AURORE

Que ne suis-je le jour qui vient de naître,
Pour verser les chatoyantes lueurs dans les
Creux, dans les vides obscurs... que ne suis-je
L'aurore qui vient de voir le jour, pour
Allumer le sourire des bougies
Sur la table des cœurs brisés...
Que ne suis-je le jour qui vient de naître,
Robe rose, chevelure d'or, pour
Verser à l'âme ténébreuse
Une larme de ma liqueur immatérielle,
Pour offrir à cette lampe transie
Ne fût-ce qu'une seule étincelle de mon
Brasier... que ne suis-je l'aurore
Qui vient de voir le jour...
(traduction Vahé Godel)

CHANSON POUR AIMER

La nuit m'est douceur, la nuit m'est paisible,
Baumes et haschisch ne cessent de l'oindre ;
Je poursuis la route illuminée, — ivre,
La nuit m'est douceur, la nuit m'est paisible.

Du vent, de la mer viennent des baisers,
Baisers, ô leur qui fleurit pour moi,
Mon âme ce soir a sa Fête-Dieu,
Du vent, de la mer viennent des baisers.

Si peu, mais l'éclat de cette âme s'use,
Mes lèvres ont soif du baiser qu'on rêve...
La nuit en liesse est aux leurs leur,
Si peu, mais l'éclat de mon âme s'use...
(traduction Gérard Hékimian)

MEDZARENTS aimait le jour, la lumière, le soleil, le vent, mais il a beaucoup écrit sur l'automne, le brouillard, la mort, le soir, ceci sans larmoiement, il s'est accommodé de sa maladie, de son destin funeste en rêvant, rêvant, et en désirant.

Comment si jeune, a-t-il pu avoir des détracteurs, mort si jeune, trop jeune, un grand poète fauché en plein vol.

A.T. Mavian ◀